

Výtvarné umění jako inspirace pro výtvarné úkoly na I. stupni základní školy

Diplomová práce

Studijní program:

Studijní obor:

Autor práce:

Vedoucí práce:

M7503 Učitelství pro základní školy

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Eva Malířová

PhDr. Hana Valešová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Zadání diplomové práce

Výtvarné umění jako inspirace pro výtvarné úkoly na I. stupni základní školy

Jméno a příjmení: **Eva Malířová**
Osobní číslo: P14000680
Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Zadávací katedra: Katedra primárního vzdělávání
Akademický rok: **2017/2018**

Zásady pro vypracování:

Cíl: Na základě studia odborných zdrojů analyzovat aktuální stav, způsoby a podmínky využívání příkladů výtvarného umění pro přípravu výtvarných úkolů na 1. stupni ZŠ. Analýzu ověřit a doplnit daty z dotazníkového šetření pro učitele. Na základě získaných výsledků vytvořit příkladový program jako příklad dobré praxe.

Metody: Obsahová analýza literatury, dotazníkové šetření, soubor metodických listů /tvorba, metodické zpracování, ověření v praxi, fotodokumentace, reflexe/.

Zásady: Orientace v odborné literatuře týkající se tématu i pedagogického výzkumu, znalost odborné terminologie, vytvoření vlastního programu – souboru výtvarných úkolů s metodickým postupem, ověření vybraných úkolů v praxi a jejich reflexe.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

STRAUSS, A. L. a CORBIN, J.M., 1999. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. Přeložil JEŽEK, S. Brno: Sdružení Podané ruce, SCAN, sv. 2. ISBN 80-85834-60-X
SLAVÍK, J., 1997. Od výrazu k dialogu ve výchově: Artefiletika. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-437-3.
ŠAMŠULA, P. a ADAMEC J., 1994. Průvodce výtvarným uměním. Praha: Práce, Pomocné knihy pro učitele a žáky (Práce). ISBN 80-208-0323-8.
HAZUKOVÁ, H. a ŠAMŠULA P., 2005. Didaktika výtvarné výchovy I. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 80-7290-237-7
GAVORA, P., 2010. Úvod do pedagogického výzkumu. 2., rozš. české vyd. Přeložil JŮVA, V., přeložil HLAVATÁ, V., Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0

Vedoucí práce:

PhDr. Hana Valešová, Ph.D.
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání práce:

30. listopadu 2017

Předpokládaný termín odevzdání:

1. května 2019

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 15. prosince 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

19. května 2020

Eva Malířová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat mé vedoucí práce PhDr. Haně Valešové, Ph.D. za cenné rady a osobní přístup, zájem a čas při vedení mé diplomové práce. Další poděkování patří mým přátelům, kolegům ale hlavně mé rodině, která mě podporovala po celou dobu mého studia, a díky které jsem se dostala až do samého závěru.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá výtvarným uměním jako inspirací pro výtvarné úkoly na 1. stupni základní školy. Pojednává o výtvarném umění jako prostředku vidění nového světa a abstrakce v této oblasti. Neopomíjí zmínku o současném pojetí výtvarné výchovy ve školním prostředí, proto se základem této práce stalo výzkumné šetření zaměřené na zjištění úrovně výtvarné výchovy a míry zapojení příkladů výtvarného umění právě při výuce výtvarné výchovy. Součástí práce je soubor výtvarných úkolů s metodickým postupem a možnostmi využití výtvarného umění v hodinách výtvarné výchovy, ověření vybraného úkolu v praxi s následnou reflexí a fotodokumentací.

Klíčová slova: Výtvarné umění, výtvarná výchova, výtvarné pojetí, 1. stupeň ZŠ, výtvarné techniky, soubor pracovních listů

SUMMARY

The diploma thesis deals with the visual Arts as an inspiration for art assignments at the primary school. It deals with visual Arts as a means of seeing the new world and abstraction in this area. It does not forget to mention the current concept of art education at school, therefore the basis of this work was the research aimed at finding out the level of Art education and the degree of involvement of examples of fine art just in the education of Art. The part of the work is a set of art assignments with methodical procedure and possibilities of using fine art in Art education lessons, verification of the selected task in practice with subsequent reflection and photo documentation.

Keywords:

Fine art, art education, art concept, 1st grade of elementary school, art techniques, set of worksheets

Obsah:

1	Úvod.....	8
2	Teoretická část	9
2.1	Výtvarné umění	9
2.2	Nová forma vidění světa	10
2.3	Jak přiblížit výtvarné umění dětem	10
2.4	Charakteristika výuky výtvarné výchovy.....	11
2.4.1	Výchovně vzdělávací cíle.....	12
2.4.2	Současné pojetí výtvarné výchovy	13
2.4.3	Motivace	18
2.4.4	Tvořivost.....	20
2.5	Abstraktní umění – vybraní výtvarní umělci	23
2.5.1	František Hudeček	25
2.5.2	Jiří Kolář	27
2.5.3	Vysvětlení pojmů – koláž, muchláž, chiasmáž, frotáž.....	29
3	Empirická část.....	30
3.1	Cíle výzkumu	31
3.2	Výzkumné otázky a předpoklady.....	31
3.3	Metody výzkumu	32
3.4	Cílová skupina.....	32
3.5	Pilotáž a výzkum	33
3.6	Vyhodnocení dotazníků.....	33

3.7	Shrnutí dotazníkového šetření.....	39
3.8	Souhrn odpovědí na zkoumané otázky a předpoklady.....	40
4	Soubor navržených výtvarných úkolů	42
4.1	Realizace metodického úkolu – Síla přírodních živlů.....	44
4.2	Reflexe realizované hodiny.....	45
4.3	Výtvarný úkol: Síla přírodních živlů.....	46
4.4	Výtvarný úkol: Duchové stromů.....	48
4.5	Výtvarný úkol: Zajímavý tvor z jiné planety	51
4.6	Výtvarný úkol: Pohled na bakterie kolem nás	54
4.7	Výtvarný úkol: Barevné spektrum pod hladinou moře	57
4.8	Výtvarný úkol: Předměty k ranní hygieně	59
4.9	Výtvarný úkol: Pohled do duše člověka.....	61
5	Závěr	64
6	Přílohy.....	65
6.1	Fotodokumentace	65
6.2	Dotazník k šetření	67
6.3	Použitá literatura:	69
6.4	Webové odkazy	70

1 Úvod

Výtvarná výchova je předmět, který každý z nás zažil na základní škole, přesto si každý pod tímto pojmem představujeme něco jiného. Je to přirozené a pochopitelné, protože před každým z nás stál jiný učitel a ten měl různé způsoby, jakou formou předávat novou zkušenost žákům. Většinu z nás tento předmět nepřipravuje na povolání, které budeme v budoucnu vykonávat, ale přesto nám pro život dává mnoho užitečného. Ačkoliv se to nezdá, tak i výtvarná výchova plní výchovné cíle, které se mohou týkat třeba vnímání barev, míchání barev, prostorovou tvorbu... Specifické však je, že ačkoliv všichni budeme pracovat se stejnými pomůckami, na stejné téma, stejnou technikou, přesto výsledná díla budou rozdílná. V tom právě je kouzlo výtvarné výchovy.

Mnozí, i bohužel z řad učitelů, se domnívají, že jejím výstupem by měl být výstavní obrazek. Toto tvrzení je však mylné. Měly by to být přístupy, dovednosti, schopnosti, postoje, které je možné obecně aplikovat praktickém životě. Specifika výtvarné výchovy umožňují člověku kultivovat složky vlastní osobnosti, které denně využívá pro chápání reality, pro kontakt s ostatními ve společnosti.

Cílem této práce je mimo jiné dokázat, že výtvarná výchova je smysluplný předmět, a že učitelé, kteří ji učí, musí být nejen odborníci, ale také citliví a otevření lidé, kteří se dokáží orientovat ve výtvarném umění, a své poznatky pak vhodně využívají pro přípravu výtvarných úkolů ve svých hodinách výtvarné výchovy na 1. stupni základní školy.

Průměrný učitel vypráví.

Dobrý učitel vysvětluje.

Výborný učitel ukazuje.

Nejlepší učitel inspiruje.

(Ch. F. Browne)

Já osobně děkuji všem učitelům, kteří mě inspirovali. Všichni učili výtvarnou výchovu, ale naučili mě mnohem víc

„Krása tkví v oku pozorovatele.“

William Shakespeare, anglický básník a dramatik, 1564 – 1616

2 Teoretická část

2.1 Výtvarné umění

Výtvarné umění je umění, které lidstvo provází od nepaměti. Jeho tvůrčí činnost rozvíjí fantazii, představivost a umožňuje vyjádřit své pocity a prožitky. Je tedy uměním vizuálním.

Lze jej dělit na zobrazovací umění, neboli mimetické umění, abstraktní umění, lidové umění atd. Hlavními obory výtvarného umění jsou malířství, sochařství, architektura, fotografie atd. V současném umění se rozdíl mezi jednotlivými výtvarnými obory potírá.

Ottův slovník naučný definuje umění jako *„úmyslné tvoření, jehož výsledek nad jiné výtvořiny a výkony vyniká jistou hodnotou již při pouhém nazírání a vnímání, tj. hodnotou estetickou.“* (Ottův slovník naučný, heslo „Umění“, sv. 26, s. 170)

O definici umění lze říci, že je otevřená, subjektivní a velice diskutabilní. Historici i umělci se nedokáží shodnout na přesné, jasné definici, a proto se setkáváme s velkým množstvím definic umění. Nehledě na to, že se pohled rovněž měnil s vývojem dané společnosti. I v dnešní době je mezi odborníky neustálý spor.

Umění můžeme také chápat jako lidskou činnost, nebo též jako soubor pravidel potřebných k rozvíjení daných činností. Toto bychom mohli označit jako výtvarné umění, které se v dnešní době rozšiřuje v akademické oblasti.

Obsahem může být to, co autor vytváří sám a svým pojetím dává námětu osobitý tvar. Velice často se setkáváme se situací, kdy dva různí autoři zpracují jeden námět, avšak finální výsledek je úplně odlišný. Čím častěji laik pozoruje zpracování určitého námětu, tím více je přesvědčen, že musí být zachycen přesným způsobem. Naopak umělec má pohled naprosto rozdílný. Jeho snaha je opomenout všechna předchozí díla a přesvědčit publikum o vlastní pravdě a vlastním pohledu. Umění je stejně staré jako lidstvo samo. Když člověk poprvé vytvářel své „umění“, netušil ještě, že se jedná o umění. Měl jen

potřebu sebevyjádření. Už mu nestačilo uspokojování základních životních potřeb, do jeho života začala pronikat duchovní dimenze (Černá, 1999).

Abychom uměli rozpoznat metaforický účinek díla, musíme se podrobněji seznámit s uměleckými znaky. K porozumění umění je tedy nezbytná výchova k umění.

2.2 Nová forma vidění světa

Na počátku prvního desetiletí 20. století prodělala západní kultura tak velkou transformaci, která obvykle trvá 500 let. Avantgardní malíři ustoupili od vyjadřování pomocí naturalistických barev a perspektivy. Už se nesnažili tak věrohodně znázorňovat svět kolem sebe, jak ho vnímá většina z nás. Důležitější pro ně bylo zobrazení jejich subjektivní vize. Tyto myšlenky byly převzaty Francie. Paříž byla dlouhou dobu považována za centrum západního uměleckého světa. Zde skupina mladých malířů v 19. století vymezila první základy moderního umění. Této skupině umělců v dnešní době říkáme impresionisté.

Za hlavního představitele impresionistů je pokládán Claude Oscar Monet (1840 - 1926), kterého stejně jako jeho přívržence okouzlovala rozvíjející se technika. Symbolem pokroku byl v té době parní stroj. Jejich tvorba patří mezi nejoblíbenější na celém světě hlavně díky lehkosti a eleganci, s kterou zobrazovali svět kolem sebe.

V roce 1900 se v Paříži konala světová výstava, kterou navštívily miliony lidí. Pro tuto událost bylo postaveno mnoho nových obrazáren a galerií, kde se vystavovaly tisíce soch a obrazů z celého světa. Výstavu ve svých 19 letech navštívil tehdy ještě málo uznávaný španělský malíř Pablo Picasso (1881 - 1973). Přijel se podívat na svůj obraz, který byl vybrán do španělského pavilonu.

2.3 Jak přiblížit výtvarné umění dětem

Výtvarné umění provází lidskou společnost od nepaměti. Seznámíme-li se s dějinami lidské kultury, poznáme, že se s uměleckou tvorbou setkáváme doslova na každém kroku. Prvopočáteční bylo zdobit sebe nebo prostor kolem sebe. Následovala funkce sdělovací

od náboženských témat po osobní tvůrčovo sdělení. Zde je velmi těžké pochopit nabízené myšlenky a autorovo sdělení, neboť každý je chápe podle sebe. Nemůžeme také pominout, že umění může sloužit také jako prostředek k poznávání pochopení skutečnosti. Zejména ve druhé polovině 20. století jsou tyto tradiční formy nedostačující k výtvarnému vyjádření a vzniká snaha aktivně zapojit diváka do výtvarného procesu tvorby a vnímání.

Autor publikace „*Tvoříme ve stylu známých umělců*“ Jan Uhlíř se zamýšlí nad myšlenkou, že „*není cílem kopírovat styl umělců, ale pokusit se pochopit jejich východiska a záměry a vlastní tvorbou se jim přiblížit. Lze tedy říci, že propojení tvorby slavných autorů, doplněné zmínkou o jejich východiscích, s tvorbou vlastní může významným způsobem přiblížit některé etapy a směry ve výtvarném umění.*“ (Uhlíř, 2002. s. 11)

Především pro dětskou tvorbu je charakteristické, že se děti s uměním neseznamují opakováním encyklopedických dat, ale pomocí prožitků prostřednictvím aktivní tvorby.

2.4 Charakteristika výuky výtvarné výchovy

Výtvarná výchova je součástí procesu rozvoje estetických vztahů žáků ke skutečnosti a k umění. Výuka výtvarné výchovy vychází především z citového vztahu žáků k zobrazené skutečnosti. Výtvarné činnosti rozvíjejí tvořivost, fantazii a estetické cítění, podněcují a uspokojují potřeby žáků hovořit a vyjádřit se k různým tématům, situacím nebo prožitkům v běžném životě. Pro výtvarnou činnost je důležité, aby učitelé vytvořili příznivé a klidné prostředí zbavené strachu ze známky nebo výsměchu druhých.

Výtvarná výchova je zvláštním druhem sebe výrazu sebe sama. Lze z něj vyčíst znaky dětské individuality. Výtvarná aktivita je zcela přirozená, podobně jako řeč. Měli bychom si uvědomit, že se dítě už v raném období dokáže vyjadřovat jednoduchými prostředky, liniemi, barvami a tvary, což není pro každého z řad dospělých snadné.

„*Už J. A. Komenský se snažil pochopit příčiny a podmínky vzniku a růstu výtvarného projevu dětí. Dovedl odůvodnit dětské spontánní čárání, věděl, jakou radost dítěti způsobí a nakolik rozvoj výtvarného projevu souvisí s poznáním světa, byť se děje ze hry a kratochvíle.*“ (Uždil, 2002, s. 9)

Již dávno nejde v hodinách výtvarné výchovy o splnění úkolu a rovněž ani o „krásné“ obrázky. Snahou by mělo být, aby žáci pochopili, že výtvarné umění je jednou z mnoha možných forem komunikace. Je důležité, aby pochopili, co nám chce výtvarné umění sdělit.

„Člověk (dítě) získává zkušeností určité formy (dnes bychom mohli říct znaky), které si ukládá do paměti a se kterými už nadále vždy bude konfrontovat vizuální počitek.“ (Václav Hájek, Ateliér, 16/17/03)

Tvůrčí činností založenou na experimentování vedeme žáka k odvaze a chuti uplatnit své osobní pocity a prožitky a snažíme se zapojit ho na základě jeho individuálních možností do procesu tvorby a komunikace. Žák na 1. stupni základní školy je velmi vnímavý a rád experimentuje. Jeho fantazie pracuje na plné obrátky, a proto je potřeba naučit žáka užívat různorodé umělecké vyjadřovací prostředky včetně nejnovějších technologií a nalézat rozdíly mezi historickými a současnými prostředky vizuálně obrazného vyjádření.

Základem výtvarného ztvárňování je otevírání skrytých vnitřních potřeb, obohacování schopností žáků, jejich smyslového a obrazného vnímání, intenzivní prožívání a chápání světa, lidí a sebe sama. Toto vede k uvědomování si sebe sama jako individuality, obohacování emocionálního života, tvořivému přístupu k životu a veškerým estetickým normám člověka.

2.4.1 Výchovně vzdělávací cíle

Z rámcově vzdělávacího programu jednotlivá školská zařízení převádějí výchovné vzdělávací cíle do reality konkrétní školy. Pro učitele výtvarné výchovy je příležitostí k viditelnému zapojení oboru do výchovně-vzdělávací práce školy.

Mezi výchovně vzdělávací cíle, které učitel výtvarné výchovy musí dodržovat patří:

- probouzet a rozvíjet schopnosti výtvarného vyjadřování žáků,
- rozvíjet tvořivé schopnosti žáků, pěstovat jejich estetické cítění a vkus,
- vytvářet základní pracovní návyky pro výtvarnou činnost žáků,
- seznamovat žáky s výtvarnými nástroji, materiály a technikami,

- učit žáky pozorovat a vnímat krásu přírody, hovořit o svých pocitech a dojmech, pokusit se je výtvarně vyjadřovat,
- dát dítěti možnost osobitého výtvarného vyjádření určitého prožitku nebo představy neovlivněného vnuceným výtvarným vzorem,
- četbou, vyprávěným příběhem, hudbou, dramatickým dílem podněcovat a rozvíjet výtvarné představy žáků, dát možnost výtvarným projevům v různých technikách,
- výtvarně experimentovat, objevovat tvary věcí kolem nás, hra s linií s využitím různých plastických materiálů,
- výtvarně zobrazovat tvary předmětů na základě her s nimi,
- kreslením, malováním a modelováním rozvíjet tvarovou, barevnou i prostorovou představivost a jemnou motoriku,
- pozorovat a porovnávat jednoduché předměty, hledat jejich jednotlivé kvality – barevnost, pojmenovávat vlastnosti, tvary, hledat a odlišovat struktury,
- učit se prezentovat svůj výtvarný projev a naslouchat sdělení druhých,
- využívat zkušeností žáků, učit je respektovat vzájemné odlišnosti ve výtvarném vyjadřování,
- dovednosti získané při výtvarných činnostech využívat při výuce prvouky, matematiky, českého jazyka i psaní a naopak,
- seznamovat žáky s ilustracemi v dětských knihách, poznávat nejznámější malíře – ilustrátory, mezipředmětové vztahy se čtením a literární výchovou,
- podílet se na výzdobě třídy, školy, učit se prezentovat své práce,
- příležitostně navštěvovat výstavy dětských výtvarných prací a výstavy výtvarných umělců v regionu.

2.4.2 Současné pojetí výtvarné výchovy

Předmět zaměřený na kreslení a další s ním související činnosti se v průběhu vývoje vyskytoval v různých podobách. Ačkoliv se s vývojem školství měnily cíle vzdělávacích programů v českém školství je téměř od počátků povinné školní docházky jejich součástí.

Současný název však výtvarná výchova získala až v roce 1960, kdy se pojetím zaměřilo na rozvoj dětské tvořivosti a udržování pevnějších kontaktů s výtvarným uměním. Pozdní fáze modernismu v šedesátých letech nabízela širokou škálu esteticky přitažlivých tvůrčích námětů, které se staly po několik desetiletí formálním i obsahovým základem pro žákovskou tvorbu v období normalizace. K uvolnění společnosti došlo po roce 1989. „*Za této situace se výhradním cílem výtvarné výchovy stává nikoli usilovat o vytváření esteticky a umělecky přitažlivých děl, ale naučit žáky, s uplatněním specifík výtvarného oboru, být aktivními účastníky tohoto dynamického procesu.*“ (Podkladová studie - Výtvarná výchova, Kitzbergerová, Makovský, Pastorová, Skřivanová, Šobánková, Vančát)

Cílem výtvarné výchovy tedy je, v rámci s platným rámcově vzdělávacím programem, naučit žáka aktivně, pomocí vlastního zájmu, užívat vizuálně obrazné prostředky k rozvoji jeho smyslového vnímání, k uvolňování jeho obrazné představivosti a k rozšiřování schopností jejího komunikačního uplatnění. „*Zážitek tvorby, tvůrčí proces, k němuž žáky směřuje motivace, je tak hlavním přínosem výtvarné výchovy a také jejím významným výchovně-vzdělávacím cílem.*“ (Slavík, 2013)

Výtvarný obor by neměl mít za cíl naučit žáka aby se stal umělcem, ale naučit vizuálně vyjadřovat své pocity a komunikovat. Tato získaná schopnost pak zvyšuje možnosti osobního uplatnění jedince, neboť pomáhá vyhledat, konkretizovat a zřetelně vyjádřit jeho vlastní tvůrčí potenciál. Výtvarná výchova se tak stává nezbytnou a nenahraditelnou součástí všeobecného vzdělávání, které umožní žákům se orientovat se a aktivně uplatnit v rychle se proměňující realitě. Takto vnímaná koncepce požaduje kontinuální a systematickou a metodickou podporu, která reaguje na individuální potřeby začínajících i stávajících učitelů.

V praxi výtvarné výchovy, pokud je abstraktní nebo konceptuální umění akceptováno, bývá žákům prezentováno pouze přes vcítování a zdůrazňování estetického a expresivního účinku. Takový přístup se nejenom mívá s obsahy mnohých uměleckých děl a záměrem autora, ale ještě může při takto necitlivém pedagogickém postupu vést až k vyvolání pocitu nepochopení u těch žáků, kteří sami cítí obsah díla jinak. Takto vnímaná výtvarná výchova pak ztrácí tvořivý potenciál a často vede k potlačení tvořivosti žáků.

V dnešní době by učitelé měli mít při své přípravě na hodiny výtvarné výchovy i to, co by měla žákům poskytnout:

- o uvolněnější tvůrčí atmosféru
- o vzbuzení zájmu, hlavně ale radost, nadšení při samotné tvorbě
- o častější spolupráci ve skupinkách, kde bude probíhat dělba práce
- o respekt, toleranci a potlačení konkurenčního prostředí při závěrečném hodnocení
- o dát prostor k sebevyjádření méně nadaných žáků a zároveň pro naplnění ambic nadaných žáků, kteří pracují rychleji, hlouběji
- o volit takovou strategii vyučovací hodiny, aby pracovali co nejvíce smysly – rozvoj smyslového vnímání.

Pokud sledujeme dnešní výuku výtvarné výchovy, můžeme si povšimnout a uvědomit si různé přístupy ze strany pedagogů. Jan Slavík tyto přístupy rozděluje na čtyři nové programové směry a proudy:

Art-entrismus

Video-centrismus

Gnozeo-centrismus

Animo-centrismus

Art-centrismus

Pedagogové tohoto směru se snaží o upevnění vztahů mezi výtvarnou výchovou, uměním a uměleckou tvorbou. Podněcují tak uměleckou dimenzi. *Hlavní myšlenkou tohoto proudu je směřování k uměleckému výtvarnému dílu „zážitek – dialog – interpretace.“* (Slavík, 2006, s. 2)

Je to jeden z programových směrů v 90. letech 20. století. V Čechách se k tomuto pojetí hlásila skupina teoretiků a učitelů na brněnské katedře výtvarné výchovy okolo již zesnulého I. Zhoře a kolem Radka Horáčka. Art-centrické tendence vidí smysl v kvalitě projevu a velmi se přibližují k francouzskému hnutí Nové výchovy – využívání termínu animátor a jsou blízko k pojetí galerijní animace.

Celý novátorský pohled na výtvarnou výchovu bychom mohli shrnout do tří slov, které tento směr charakterizují: **zážitek – dialog – interpretace**. Jedná se především o posílení umělecké a estetické formy, snahy o oživení vztahu mezi profesionální tvorbou a výchovou umění. O výraznější pochopení významu výtvarného umění, tance, poezie,... a jiných uměleckých aktivit. Dochází ke konfrontaci mezi divákem a samotným tvůrcem, o posilování vztahu mezi uměleckým sdělením a chápání světa a v neposlední řadě i o pozornost k uměleckému dílu a k době, ve které vznikalo. Snahou bylo i upozornit širokou veřejnost, že umělecké obory jsou stejně významné jako kterékoliv technické nebo vědecké disciplíny.

Elliot Wayne Eisner byl profesorem umění a vzdělávání na Stanford Graduate School of Education a aktivně působil v několika oborech, včetně uměleckého vzdělávání, kurikulárních reforem, kvalitativního výzkumu zastával názor: „*Umělecká výchova rozvíjí důležitou formu vzdělávání – poskytuje gramotnost, která je potřebná pro chápání významu poezie, hudby, výtvarného umění a tance... Nezáměřím se na umění se může vyvinout v neschopnost lidí chápat kulturu, která přesahuje možnosti sdělovacích prostředků.*“ (Eisner, 1988)

Cíle, které art – centrické směry využívají jsou:

- Probuzení zájmu o umění
- Citový zážitek
- Získávání informací o vývojových etapách dějin umění
- Rozvíjet a procvičovat schopnost číst hodnoty a významy výtvarného sdělení a hledání především vlastního názoru

Pedagog by měl fungovat jako „**číšník**“, vybaven komunikativní dovedností, aktivní uměleckou činností a teoretickou znalostí, aby dokázal tlumočit „**servírovat**“ poznání spojené s výchovnými prostředky „**umělecké pokrmy**.“

Video-centrismus

Směr se zaměřuje především na smyslové a vizuální vnímání a poněcovat člověka k vlastnímu nalézání systému symbolů. Ve výtvarném tvoření je využíváno elektronických prostředků. Objevuje v nich medium, které rozvíjí vizuální vnímání a obraznost v kultuře.

Důležité je pochopení obrazové informace, tedy různých symbolů a znaků obrazového jazyka.

Gnozeo-centrismus

Pedagogové, kteří ve své praxi uplatňují tento přístup, považují za důležité, aby dítě získalo co nejvíce informací během celého dne. Výtvarnou zkušeností dítě objevuje a poznává svět. Důraz je kladen na procesy výtvarného myšlení, které vychází z pokusů a experimentování. „*Směr se snaží se o pochopení významů a obsahů a rozvoj výtvarného umění a také o jeho rozvoj. Výtvarný proces zde vede k „jedinečnému způsobu poznávání světa.*“ (Slavík, 2006, s. 3)

Animo-centrismus

V rámci tohoto směru je důležitá osobní aktivita žáka, který je autorem i tím, kdo svůj výtvarný projev vnímá. Jak uvádí Slavík (2006, s. 4), klade se důraz na „*existenciální životní situace, které propůjčují umělecké formě obsah a smysl.*“ Důležité jsou nové zážitky, díky kterým se svět zobrazuje v nových souvislostech. V pozornosti tohoto pojetí je také duchovní stránka člověka. Můžeme spatřovat blízkost tohoto směru s arteterapií.

Toto rozdělení neznamena „rozškátulkování“ učitelů do jednotlivých kategorií. Učitelé často uplatňují jejich kombinace. Rozlišení napomáhá pedagogům pochopit, jaké směry se ve výtvarné pedagogice odehrávají. Jak uvádí Valachová (2009, s. 33): „*Není důležité, kterým proudem se zabývá pedagog, kterým vede děti, ale to, aby se směřovalo k cíli – umožnit dítěti vnímat sebe a prostřednictvím sebe pozorovat okolí, okolní svět. Tvořivým myšlením a výtvarným prožíváním, pomocí výtvarných prostředků a jazyka samostatně směřovat k řešení zadaných úloh.*“

Avšak současný výtvarný pedagog by měl dle moderních metod: „*stavět vyučování výtvarné výchovy na základě samostatného výtvarného zkoumání a objevování.*“ Tento styl výuky by se měl projevit ve výtvarné tvorbě jedince a to zejména na 1. stupni ZŠ, kde se přímo naskytá možnost experimentu. (Šupšáková a kol., 2004, s. 179)

Aby učitel dosáhl tohoto záměru, musí být tvořivý, výtvarně - didakticky vzdělaný, schopen plánování a organizování vyučovacího procesu. Důležité je respektovat individuální a věkové zvláštnosti žáků.

Cíle výtvarné výchovy v primárním vzdělávání jsou dány RVP ZV. Je pro ně charakteristické, že nabízejí nejen racionální, ale i umělecké osvojení světa. Výtvarná výchova na základní škole tvoří kontrast vůči ostatním předmětům. V hodinách výtvarné výchovy už dávno není cílem splnit úkol nebo vytvořit obrázek, který se bude líbit paní učitelce. Předmětem zájmu není ani výzdoba školy. Děti by měly pochopit, že výtvarné umění i dětská výtvarná tvorba jsou jednou z mnoha možných forem komunikace a vyjádření vlastního postoje ke světu. Vyjádření toho, co cítí, jak to cítí a proč to tak cítí.

2.4.3 Motivace

Pojem motivace pochází z latinského *moverel*, tj. *pohybovati, hýbati*. Pod tímto pojmem se rozumí „*hybné síly*“ chování. Tyto síly směřují naše jednání a chování tak, abychom se dopracovali k určitému cíli a uspokojení z něj. Následné odpovědi nám pomáhají poznávat, jaké síly člověkem hýbají a k čemu jej motivují. Jedná se o nepřetržitý proces, což P. Říčan (1975) ve své publikaci „Psychologie osobnosti“ zmiňuje následovně: „*Vývoj motivace, tj. motivačních sil, jejich projevů a způsobů uspokojování je dlouhý a vlastně nepřetržitý proces. Pochopení tohoto procesu je nezbytné jak pro poznání individuálního člověka, tak i pro poznání obecných zákonitostí lidského prožívání a chování.*“

Z pedagogického hlediska je motivace jednou z nejdůležitějších oblastí osobnosti člověka. V knize „Zážitkové pedagogické učení“ od R. Hanuše a L. Chytilové se autoři zabývají myšlenkou, že motivace a úroveň motivovatelnosti jedince je **dána molekulární a molární** složkou motivace, které se rovnoměrně podílejí na schopnosti být vůbec motivován. Tato molekulární část motivace nás informuje o biologických předpokladech a molární část využívá toho, co jsme od přírody dostali.

Motivace je takovým motorem konání. Tento však nepůsobí jen sám o sobě, ale je jich celá řada. Mezi sebou se vzájemně ovlivňují, až dojde k tomu, že jeden z nich se stane

hlavním. Je to právě ten, který vede k zaměření a výběru příslušného modelu chování a jednání.

Velice dobře to vysvětluje model „motivace-cesta-cíl“ (Hanuš, Chytilová, 2009, s. 65). Jestliže vidíme smysluplný cíl a chceme ho dosáhnout, jsme k němu intenzivně vybízeni svou vnitřní silou – motivací – ***tak chceme***. Poté nastupuje druhá fáze vztahu k cíli, kdy hloubáme, analyzujeme, promýšlíme postupy, pořadí jednotlivých činností a událostí, abychom vytouženého cíle dosáhli. ***Cíl*** je pro nás výzvou, kterou chceme svou činností, ať tělesnou, psychickou nebo intelektovou, uspokojit. Hledáme ***cestu od motivace k cíli***.

Prostředky motivace:

Motivace je považována za základní pilíř úspěšnosti žáka, zvyšuje jeho učební výkon a slouží k překonávání školních obtíží. Při nesprávné volbě motivace může dojít ke lhostejnosti a nezájmu o učení nebo činnost.

Vlastní osobnost pedagoga je tím prvotním článkem, který určuje úspěšnost. Měl by být charismatický, vynalézavý, temperamentní, ... Učitel je tzv. „**hnacím motorem**“, který do procesu tvoření vstupuje.

Motivace má různé podoby, které pomáhají žákům při jejich tvorbě:

Film – váže k danému tématu, seznamuje žáky s historickými souvislostmi a v neposlední řadě nám šetří učiteli čas strávený složitým vysvětlováním. Využívá se jen jeho část, která dítěti vše sdělí a přivede v aktivaci jeho další fantazii.

Videozáznam – výhodný je proto, že se několikrát můžeme vracet k nějaké situaci nebo vytvářet sestříhy z filmů.

Rozhlasová hra – sděluje skutečnost, aniž bychom museli cokoli složitě vysvětlovat.

Kniha – poutavé předčítání, vhodné pro zapojení fantazie posluchače.

Povídka - předložená četba, která se velmi často objevuje i ve vlastní práci v tištěné podobě, vhodně zakomponována.

Báseň – v dnešní době dosti často opomíjená, avšak pokud je zařazena, většina posluchačů ji velmi dobře vnímá. A zároveň se takto můžou prohlubovat mezipředmětové vztahy.

Fotografie – velice dobře zaujmou fotografie volně rozvěšené v nějakém prostoru, čímž simulují jakousi galerii. Nebo si žáci mohou vylosovat některou fotografii v uzavřené obálce.

Obrazy – na proužky rozstříhané obrazy a dokreslování zbylého prostoru.

Zážitková motivace – píseň, scénka, světlo a tma, hra na zvolené téma, vlastní prostředí...

Z toho vyplývá, že pokud zařadíme do výuky jakýkoliv prostředek z výše jmenovaných, a pokud si správně stanovíme cíl, můžeme vždy dosáhnout požadovaného výstupu v nejvyšší kvalitě.

2.4.4 Tvořivost

Problematiku dětské tvořivosti a jejího rozvoje do velké míry ovlivňuje a formuje společnost, ale vždy je nejdůležitější samotná osobnost tvůrce. Pravdou však zůstává, že ne každý člověk je stejně tvořivý. Někteří jsou na tom „lépe“ a jiní „hůře“.

Klíma se zabývá pohledem na pojem umění a řemeslo v minulosti takto: „*Původně se nerozlišovalo mezi řemeslem a uměním. Na sochařství se v době antiky pohlíželo zcela samozřejmě jako na řemeslo. Dokonalé řemeslné dílo není ještě zárukou dokonalosti uměleckého díla. Leckterá díla provedená naprosto dokonalou technikou jsou prázdná. Nic nám neříkají. Postrádají onu „jiskru“, která by je teprve povýšila na opravdové umění. V dnešní době hraje tvořivost absolutně dominující roli, často na úkor řemeslné dovednosti. Mnohdy je to ovšem chtěná originalita za každou cenu.*“ (Klíma, 1999, s. 11)

V moderním výchovném procesu je tvořivost prezentována jako významný zdroj rozvoje dětské osobnosti. S tímto se ztotožňují i Lokšová, Lokša ve své publikaci „*Tvořivé vyučování.*“ Koncepce tvořivého vyučování podle těchto autorů v humanisticky orientované

škole je zaměřená na rozvoj tvořivosti žáka jako subjektu edukace. Ve své knize poukazují na nutnost uceleného komplexu cílů, metod, principů, forem, prostředků a strategií vyučování, které se odráží na tvořivosti žáků a na cílevědomém formování ze strany učitelů. (1980, s. 7)

Tvořivé vyučování se u dítěte podílí hlavně na tvořivém myšlení, motivuje ho to k tvořivé činnostnímu učení, obrazotvornosti a fantazijním představám. Toto vše umožňuje žákům prožívat pocity sebeuspokojení, seberealizace a ocenění lidí kolem sebe, kterým svá díla předvádí. Žáci hovoří o své práci, o svých pocitech při tvoření, o tom, proč danou věc takto ztvárnili.

Každý tvůrčí postup si žádá speciální činnosti, prostředky a metody. Nezvyklý význam pro výuku má ověřovací funkce tvůrčího procesu. Tato ověřovací funkce má za úkol motivovat žáka pro další aktivity v hodinách výtvarné výchovy.

Lokšová, Lokša (80, s. 16) se ve svém díle zmiňují o rozdělení tvořivého procesu do čtyř fází:

- *přípravná (preparační)* – jedná se o to, zda je potřeba řešit určitý problém a zda je toto téma vhodné pro zpracování,
- *inkubační (latentní)* – v této fázi tvůrce díla přemýšlí o nebo daném tématu, mnohdy si ani tuto fázi neuvědomuje a uskutečňuje jí často v rovině podvědomí,
- *iluminační (inspirační)* – tvůrce vidí možné řešení, myšlenka vstupuje do vědomí,
- *ověřovací (verifikační)* – tvůrce si ověřuje si správnost řešení a po této zkušenosti se snaží své nápady zrealizovat v praxi.

Autoři uvádějí, že žádná z fází neexistuje izolovaně, ale vzájemně se podmiňují, prolínají a společně tvoří ucelený proces.

Pro další výuku je velmi významná verifikační fáze tvůrčího procesu, protože potvrzení správnosti řešení má silný motivační účinek. Tyto teoretické poznatky o běhu událostí využije učitel v rozvíjení tvořivosti jeho svěřenců, např. při hodnocení, v problémovém vyučování, při plánování stavby výukové jednotky atd.

Plánování tvořivého vyučování

Metodika tvořivého vyučování zahrnuje efektivní pracovní metody, formy a strategie učitele, které vedou k tomu, aby u žáka byla zajištěna tvořivost.

Této tvořivosti je nejlépe využívat ve vyučovacím procesu. Úkolem žáka na základní škole není vytváření hodnot společenských a ekonomických. Jeho tvořivá činnost má spíše didaktický charakter. Vždy souvisí s obsahem učiva, didakticko-výchovnými cíli a postupy.

„Za psychologickou metodu rozvíjení tvořivosti lze považovat psychologicky zdůvodněné uspořádání celé situace, přesně formulované instrukce, promyšlené variace cvičení, psychologickou volbu určitých prostředků a výklad smyslu a výsledků cvičení tak, aby si účastník prakticky uvědomil a ověřil určité psychologické poznatky, osvojil si určitý postup, podíval se do vlastního nitra během tvořivého procesu.“ (Lokšová, Lokša, 1980, s. 103)

Jaroslav Hlavsa se ve své publikaci zamýšlí nad tvořivým vyučováním z pedagogického hlediska. *„Z pedagogického hlediska je nutno začlenit dané metody do celého výchovně-vzdělávacího systému (učebních předmětů a činností), vytvořit tomu odpovídající školní podmínky a dovednosti pedagogů, promyslet časové rozvržení, kombinaci a variaci metod, ověřit také přínos, případně úměrnost těch metod, které v psychologickém pojetí vypadají jako hodnotné, ale mohou i zjednodušovat.“* (Hlavsa a kol., 1986)

Jako efektivní metodu pro pedagogickou praxi předkládá učitelům ve svém díle G. Petty (Moderní vyučování, 1996) mnemotechnickou pomůcku **VYUČOVAT**, která obsahuje následující postup:

VY – Vysvětlení

U – Ukázka

Č – Činnost

O – Oprava a kontrola

V – Vybavovací pomůcky (žáci potřebují poznámky, nákresy, atd., které jim látku později připomenou)

A – Aktivní opakování

T – Testování

Tuto metodu lze velmi dobře použít ve výuce, která rozvíjí tvořivost žáků, a rovněž ji lze vhodně přizpůsobit struktuře vyučovacích hodin, a to nejen ve výtvarné výchově, ale i v ostatních vyučovacích předmětech.

Tvořivá cesta žáka k tvořivým projevům směřuje od spontánní kognitivní aktivity až k samostatné učební činnosti. Velkou úlohu má osobnost učitele a prostředí, ale také vlastní iniciativa, angažovanost a aktivní spoluúčast žáka – „*tvořitele*“. Je zřejmé, že každý žák má různé dispozice pro tvorbu. Avšak bez podpory, pomoci a vedení učitele by se nemohly vůbec projevit. Žák mnohdy tyto dispozice překračuje. Pedagog by neměl bránit žákovi v jeho úsilí, ba naopak by měl podporovat jeho snahu vytvořit něco originálního, nevšedního, osobitého a neobvyklého. Tím u žáka podporuje růst sebevědomí a důvěry ve vlastní schopnost a odhodlání pro tvůrčí činnost.

2.5 Abstraktní umění – vybraní výtvarní umělci

Názory na abstraktní umění jsou tak rozdílné, jak je to jen vůbec možné možné. Vždy se u díla cení originalita, vyváženost, ale i naopak velká nesourodost, jednoduchost i složitost. Fantazii se meze nekladou. Hlavní je však určitá myšlenka a poselství. Snahou je otevřít nové, nečekané a hlavně neotřelé, moderní a pokrokové obzory, a představit je široké veřejnosti. Je to velmi různorodý směr, který dává tvůrci tolik svobody a radosti!

Abstraktní umění nezobrazuje žádný konkrétní předmět, a proto ho umělci často označují jako umění nefigurativní, nepředmětné, nekonkrétní, nečisté a nezobrazující.

„Abstrakcoinalismus je směr, který vytváří formy, které nezobrazují a nepřipomínají skutečnost. Odklon od realistického zobrazování postupnou eliminací detailů vedl k jejich

úplnému odstranění, abstraktní umění v raných letech 20. století tak svým způsobem navázalo na stupňující se tendence umělců upravovat vizuální informace ve snaze zachytit nepředmětné kvality, jako je atmosféra impresionistů, emotivní kvalita barvy fauvistů, více úhlová pohledovost kubistů apod. Tyto skryté, neviditelné děje umělec znázorňuje pomocí barev, tvarů, linií, struktur, ...“ (Pechová, 2017, s. 7)

Toto je podle vztahu k realitě první typ abstraktního umění. „Druhý je na realitě úplně nezávislý a vzniká pomocí kompozic tvořených vzájemnými vztahy linií, tvarů, barev a dalších prvků výtvarného umění. Ať tak či tak, abstraktní umělecké vizuální vyjadřování není v našich dějinách novinkou.“ (Pechová, 2017, s. 7)

Abychom vytvořili kvalitní abstraktní dílo, měla by za ním stát určitá myšlenka. Poselství je pravděpodobně ten nejdůležitější rys abstraktního umění! Otevřít nové, nečekané a neotřelé obzory a představit je.

Přesto abstraktní tvorbu lze rozdělit na dva hlavní proudy.

V prvním případě díla, která vychází z linky, barvy nebo obrysu či světla, ale neváží se na žádný reálný objekt. Význam výtvarného díla je hlavně v obsahu, tedy sdělení celého díla. V mnoha případech je to však velmi náročné, a proto nám mnohdy pomůže popis díla autora, a my tak odvodíme význam celého díla.

V druhém případě se naopak vychází z reality, ale nezobrazuje se konkrétně, jen ji umělec velmi zjednodušuje. Předmět je tedy spíše naznačený jeho určitými rysy, které možná v díle najdeme.

Každému je tedy jasné, že názory na jednotlivá díla jsou a budou tak různorodé, jak je to vůbec možné. Vždy se však oceňuje originalita, vyváženost, i naopak pak velká nesourodost, jednoduchost i složitost. Fantazii se konečně nekladou žádné meze.

V tomto duchu v Čechách tvořili František Kupka (1871 - 1957), Bohumil Kubišta (1884 - 1918), Josef Čapek (1887 - 1945), Václav Špála (1885 - 1946) a novodobější autor František Hudeček (1909 - 1990).

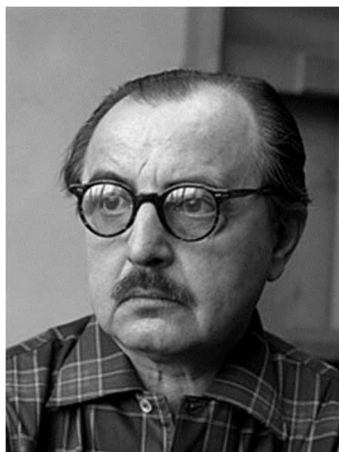
Většina učitelů sahá v dnešní uspěchané době pro inspiraci do svých hodin výtvarné výchovy po autorech velmi známých výtvarných umělců a často jsou opomíjeni umělci, kteří jsou pro širokou veřejnost známi méně.

Úkolem této diplomové práce je také poukázat na dva výtvarné umělce, kteří patří mezi autory mnoha nových a velice zajímavých technik. Učitel na základní škole je může využít k inspiraci do hodin výtvarné výchovy. Proto rovněž i metodické listy v třetí části diplomové práce jsou komcipovány tak, aby učitelé se zamysleli nad tím, že inspirací mohou být i pro ně prozatím umělci, se kterými se oni sami zatím neseznámili, ale přesto jsou tito autoři velmi kreativní a inspirativní. Že inspirací nemusí být zákonitě jen dílo samé, ale třeba jen námět, téma, technika, použitý materiál....

2.5.1 František Hudeček

Malíř, grafik žijící v letech 1909 - 1990.

Svou ranou tvorbu předložil Willimu Nowakovi a byl přijat na AVU. Ale protože jeho rodina neměla prostředky na zápisné, do studií nenastoupil. V jeho celoživotní tvorbě se prolínala fantazie a sen. „*František Hudeček měl svou tvorbu do značné míry založenou na kresbě, využíval nejrůznější, klasické i experimentální technické postupy. Jeho projev byl názorově velmi široký, od počátku se v něm objevovaly zárodky všech jeho linií, které se v různých obdobích rozvíjely, přerušovaly a znovu navazovaly*“ napsal PhDr. Jiří Machalický - kurátor, v roce 2016 o výstavě Zrcadlení o tvorbě Františka Hudečka.

Obr. 1 Karel Kuklík, portrét Františka Hudečka, 60. léta

Různé variace prožitku u jeho prvotiny Noční chodec ztělesňovaly osobitou poetiku, která byla blízká cílům Skupiny 42. František Hudeček ve svých dílech směřoval ke geometrickému uspořádání a snažil se vyjadřovat pomocí srozumitelných znaků. Ve své sérii hlav se jeho forma nadále rozvíjela až k abstraktnímu pohledu na svět.

Hudeček se ve své tvorbě zabýval různými experimenty s organickými tvary, ke kterým se ve své závěrečné fázi tvorby vrátil. Jeho rané práce tvořily geometrické abstrakce, ze kterých se pak v šedesátých letech vyvinuly přísně konstruované kompozice, které se přiblížily k mezinárodnímu proudu op artu. Jeho principy Hudeček osobitým způsobem rozvinul, stejně jako v případě informelu.

Patřil k umělcům, kteří se nenechali svést z vlastní cesty a odolal i politickým tlakům tzv. socialistického realismu.

V letech 1934 - 1939 byla jeho tvorba pod vlivem surrealismu a malíř zkoušel techniky automatismu (frotáž, tzv. škrobáky). V tomto duchu vzniklo dílo „*Golem, muž probuzený žhavým železem*“ (1937). Vznikly též objekty „*Faidros*“ a „*Sokrates čili o kráse*“, 1934 - hadrový reliéf. Pro divadlo E. F. Buriana D 38 namaloval oponu ke komornímu představení Konstantina Biebla.

I v 60. letech můžeme v jeho tvorbě zaznamenat vliv konstruktivního směru („*Rotace*“, „*Protisměry v kruhu*“, 1966) a fantazijního (cyklus „*Pralesy*“). Malíř byl rovněž aktivní v oblasti užitého umění známkové tvorby. Velice početná byla jeho ilustrační tvorba, která čítá 40 - 50 titulů.

Všechna jeho tvůrčí období od konce třicátých až do sedmdesátých let jsou stejně kvalitní. Vždy objevil nové výrazové prostředky a technické možnosti, kterými reagoval na aktuální vývoj v umění i ve společnosti. Některá díla jsou však v dnešní době sběratelsky ještě nedoceněna.

Přínosem v kresbě, ale i třeba ve frotážích nebo fotogramech bylo, že hledal nové výrazové možnosti. V nich se odrážel vývoj jeho myšlenek a představ, střídání a prolínání různých linií.

Smysl moderního umění se objevoval v ilustracích a obálkách knih J. Koláře a J. Kainara.

2.5.2 Jiří Kolář

24. září 1914 Protivín - 11. srpna 2002 Praha

Jiří Kolář byl experimentální výtvarník a básník. Narodil se jako syn pekaře, vyučil se truhlářem a během svého života prošel několika různými povoláními. V roce 1949 se naplno začal věnovat výtvarnému umění a literatuře.

Byl velmi pokorný, s velkou vytrvalostí přijímal svět kolem sebe a vnímal ho jako velice pestrý a různorodý. V oblasti poezie dovedl princip aktivního svědectví až k rozkladu přirozené poezie, k typogramům a kolážím písmen rozmanitého druhu a k využívání a propojování různých slavných děl napsaných v minulosti.

Tuto metodu, kterou používal ve své tvorbě, nazval evidentní poezií. Jeho systematická práce se velice blížila formě deníků, kde se poznatky třídily a přeskupovaly. Jeho tvorba obsahovala také ve velké míře prvky lidového folklóru, a to ve všech formách.

Obr. 2 Jiří Kolář 1979 foto Hana Hamplová

Jiří Kolář zaujímá v technice koláží důležité postavení. Jeho přínos pro výtvarné umění je nesmírný. A to hlavně na poli dvourozměrné, tak i trojrozměrné koláže. Jeho preciznost, propracovanost, odvaha pustit se do jakéhokoli formátu, neustálé experimenty posouvající hranice zobrazování, množství nových technik – to vše ho dělá na poli umění výjimečným. Jiří Kolář je považován za jednoho z nejvýraznějších umělců 20. století, a to nejen v našem měřítku domácím, ale i ve světovém.

Své rané výtvarné práce – koláže vystavoval již v roce 1937 v divadle D 37. Na přelomu 50. a 60. let byly v jeho tvorbě kreace lettrické, pomocí kterých vytvořil velkou řadu

specifických metod koláží. Tyto své originální metody popsal v publikaci DICTIONNAIRE DES MÉTHODES (Paříž, 1991). Dílo obsahuje 120 metod koláží. K důležitému přelomu došlo při vytvoření strojopisu, kde písmo ztratilo původní význam. Nejvýznamnější technikou v tomto období je roláž, k níž došel rozřezáním reprodukcí na pruhy a jejich skládáním podle předem zvolených pravidel. Mění se tak rytmus kompozice, prolínají se různé významy. Vychází z konfrontáže, v níž umělec kladl vedle sebe neporušené obrazy a počítal s naznačením jejich souvislostí. Proláže přinesly průhledy z jednoho prostoru do druhého. V proříznutém nebo protrženém otvoru se objevil obraz. Tím autor naznačil propojení světů, prolínala se skutečnost s uměním.

V muchlázích měnil zase souvislosti. Při mačkání a deformování porušil původní řád, a zdůraznil tak náhodu, která při tvoření vznikla. Používal k tomu reprodukcce obrazů, starých tisků, nebo obrázky z časopisů.

Jedním z nejvýznamnějších a nejzajímavějších objevů se stala chiasmáž. Výtvarník vzal struktury nejrůznějšího písma, dopisů, map, fotografií, šachovnic a roztrhal je na kousky. Potom je opět trpělivě poskládal a nalepil. Touto činností tak docílil úplně nové kompozice, která jim dala nový řád, jenž měl jiný význam.

Nezvyklou metodou se stala i stratifikace, kde autor slepil několik vrstev barevného papíru a ty postupně začal prořezávat. Odkrýváním a otáčením vytvářel neuvěřitelné obrazce. Tato technika se stala logickou součástí jeho složitého systému, kterou zdokonaloval spolu s ostatními technikami.

Ve 2. polovině 70. let uspořádal významné výstavy v zahraničí, kde sklídl nemalý úspěch. Cestoval po Evropě a

Americe. Tvůrčím způsobem navázal na tvorbu meziválečné avantgardy, v dalších letech se pak zabíral experimentálním uměním. Jeho díla se mnohdy přibližovala tvorbě současných autorů, on se k nim ale nikdy nehlásil. Je však zvláštní, jak přímo nebo nepřímo ovlivnil naše výtvarníky, básníky a dokonce se jeho tvorba promítla v aranžování výloh obchodů. Výrazně přispěl k pochopení moderního světa, k modernímu chápání, k překvapivým pohledům.

2.5.3 Vysvětlení pojmů – koláž, muchláž, chiasmáž, frotáž

„Pojem koláž“ (z fr. coller = lepit) označuje uměleckou kompozici, obecně jakékoliv dílo vzniklé seskupením různorodých částí do nového celku, např. nalepením různých výstřižků, obrázků a fotografií na společný podklad. Pro kvalitní koláž je důležitý cit pro proporce, umístění i pro vlastní výběr částí, z nichž je následně koláž sestavována.“ (Art-slexikon.cz)

Tyto části koláže volí autor se záměrem nebo jsou vedeny asociací. Mnohdy jsou však vytvořené zcela náhodně. Podle Theodora Adorna: *„koláž rozbila plochu obrazu: části vnějšího světa se střetávají se subjektivitou malíře, do díla je vnesen rozpor. Nová technika tak s sebou přinesla i obsahové problémy.“*

„Muchláž“ je jednou z netradičních výtvarných technik. Postup je velice jednoduchý, ale výsledek je efektivní. Papír se nejdříve zmačká a pak znovu narovná. Tak vznikne papírová struktura, na které se dle fantazie zvýrazňují vybrané linie a přehyby.

„Frotáž“ (z fr. frotter = setřít) - technika, postup spočívající v přiložení papíru či plátna na jakoukoli reliéfně strukturovanou předlohu a poté přetírání tužkou, grafitem, křídou apod., tedy jakési přenášení otisku reliéfní struktury, když je papír navlhčen stává se otisk reliéfním. Baleka uvádí, že lze též použít trochu jiný postup, kdy je možné pořídit otisk vtlačení nebo vklepáním papíru do prohloubení písmen a zabarvit tuší vystouplé plochy papíru.

Ve své podstatě se jedná o průkazně nejstarší tiskový postup, doložený už v 1. století n. l. v Číně, kdy byly na papír snímány Konfuciovy texty vytesané v Loyangu do kamene. Frotáží byly též v Číně snímány nápisy z náhrobků.

Chiasmáž – „chiasmata“ (z řečtiny „příčka“, z latiny „překřížení“) je jednou z technik koláže, která užívá papír potištěný znaky roztrhaný na malé části a nalepený na podložku ve všech směrech. Jako základ slouží různé tištěné texty v různých jazycích, rukopisy, znakové písmo, notový záznam, Braillovo písmo nebo obrázky, mapy měst nebo hvězdné oblohy apod. *...chiasmáž mne naučila hledět na sebe a svět z tisíce a jednoho úhlu. Přinutila mne počítat s tisícem a jednou zkušeností, s tisícem a jedním osudem atd. tak, že při ujasňování sebe jako při ozřejmování světa ve všech jeho proměnách jsem schopen si*

ujasnit, ozřejmit a přijmout v každém vše, co mne kdy předcházelo a dokonce co mě přesahuje... říká o svých dílech Jiří Kolář.

V jeho pojetí jde o zrušení obsahové i formální stránky textu a jeho nahrazení labyrintem, který slouží pouze jako výtvarný prvek. Koncem 50. let Kolář zprvu tvořil koláže z drobných útržků barevných papírů, které se podobaly akční malbě (Konec jara, 1959).

3 Empirická část

Výzkumné šetření se zabývá problematikou inspirace pro hodiny výtvarné výchovy a propojeností výtvarné výchovy s výtvarným uměním.

V dnešní materiálně zaměřené době se mnoho lidí domnívá, že výtvarná výchova je zbytečná a že ji může vyučovat každý, protože to vlastně žádné učení není. Pokud hovoříme o učení, tak to neznamená jen naučit se odborné termíny, poučky a pravidla.

Hlavním úkolem výtvarné výchovy je utvářet a vylepšovat složky osobnosti, které člověk denně používá pro vnímání reality kolem sebe, pro kontakt s ostatními. Výstupem není „výstavní obrázek“. Jsou to přístupy, dovednosti, schopnosti, postoje, které je možné obecně aplikovat prakticky na cokoli.

Profesionálně vedená výtvarná výchova se může plnohodnotně měřit s jakýmkoli jiným odborně vedeným předmětem. A je naprosto zcestné domnívat se, že ji může učit kdokoli a jakkoli.

Pro analýzu shromažďování dat do výzkumné části, vzhledem k velké vytíženosti učitelů, byla použita jen *krátká anketa – dotazníkové šetření*, prostřednictvím kterého byla částečně zmapována současná situace ve výtvarné výchově na 1. stupni základní školy. Otázky byly voleny tak, aby odpovědi na ně byly jednoznačné.

3.1 Cíle výzkumu

Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit, *z jakých zdrojů a jakým způsobem učitelé na 1. stupni základní školy získávají inspiraci a jaké zdroje informací nejčastěji využívají.* Výsledky šetření budou sloužit jako podklady pro navržení souboru výtvarných aktivit pro využití v praxi.

3.2 Výzkumné otázky a předpoklady

Výzkumné šetření mělo za úkol získat odpovědi na následující otázky:

O 1: *Která témata učitelé 1. stupně nejčastěji využívají ve výtvarné výchově?*

O 2: *Kde učitelé získávají inspiraci pro náměty výtvarných úkolů?*

O 3: *Jaké výtvarné techniky nejčastěji volí?*

Stanovené předpoklady:

Kde učitelé nejčastěji získávají svou inspiraci, které umělce při inspiraci na hodiny výtvarné výchovy preferují a jakou techniku nejraději používají?

Z těchto uvedených otázek byly vyvozeny tři hlavní předpoklady:

Předpoklad P 1: *Předpokládáme, že většina učitelů používá jako zdroj inspirace pro plánování výtvarných úkolů internetové zdroje.*

Předpoklad P 2: *Předpokládáme, že většina učitelů hledá inspiraci u umělců, kteří tvořili svá díla v 1. polovině 20. století.*

Předpoklad P 3: *Předpokládáme, že většina učitelů při své tvorbě nejraději používá malířské techniky.*

3.3 Metody výzkumu

Pro získání podkladů k dotazníkové části byla použita krátká anketa, která zmapovala, kde učitelé čerpají náměty pro výuku výtvarné výchovy. Pokud jsou nějakým dílem ovlivnění, tak jakou techniku pro zpracování tématu využijí.

„Dotazník je způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Je určen zejména pro hromadné získávání údajů. Dotazník má jasně stanovený cíl, musí být dostatečně konkrétní. V dotazníku se rozlišují otázky uzavřené, polouzavřené, otevřené i škálové.“ (Gavora, 2010, s. 121-127)

Při prováděném výzkumu byla použita kvantitativní dotazníková metoda.

„Otázka v dotazníku se označuje také jako položka. Některé položky nemají formu otázky, ale formu pokynu. Proto položky v dotazníku musí mít jasnou a srozumitelnou formulaci. Je nutné dobře promyslet, abychom na každou položku získali jednoznačnou odpověď, a „nepoužívá se otázka typu „proč?“. Položky zjišťují jen nezbytné údaje, nesmějí být sugestivní. Co je však nejdůležitější pro dotazníkovou metodu je vždy spolupráce respondentů a jejich snaha s námi spolupracovat. Tuto spolupráci zvyšuje vhodná motivace v úvodu, kde je potřeba ve stručnosti popsat smysl prováděného šetření, „také záleží na zajímavosti a náročnosti dotazníku.“ (Chráska, 2016, s. 164)

3.4 Cílová skupina

Výzkumné šetření se konalo mezi učiteli 1. stupně základní školy. Kontaktováno bylo 80 respondentů na území České republiky – Praha, Liberecký kraj, Šluknovský výběžek. Dotazníky byly rozeslány na adresy daných škol nebo předány v písemné podobě osobně. Jednalo se většinou o učitele, kteří studovali na Střední pedagogické škole v Liberci a studenty Technické univerzity v Liberci. Ostatními respondenty pak byli učitelé základních škol v Rumburku, Varnsdorfu a v dalších městech Šluknovském výběžku.

Oslovila jsem 80 respondentům. Vyplněný dotazník jsem zpět získala od 72 respondentů, což je návratnost 90%.

3.5 Pilotáž a výzkum

Celý výzkum byl realizován písemně, anonymně, formou dotazníkového šetření, jež bylo dotázaným předáno e-mailovou poštou, nebo osobně, aby byla zaručena návratnost. Celkem bylo osloveno 40 respondentů osobně a 40 bylo osloveno přes e-mailové adresy. Z respondentů, kteří byli osloveni přes e-mailovou poštu, 8 oslovených dotazník nevrátili. Návratnost ankety byla 90 %.

Celková doba, po kterou byla sbírána data pro toto šetření, trvala čtyři měsíce /od září 2020 do prosince 2020/.

3.6 Vyhodnocení dotazníků

Obsah a forma dotazníku byly uzpůsobeny tak, aby vyplňování respondentům zabralo co nejméně času a otázky byly jednoznačné. Výsledky dotazníku jsou pro lepší orientaci nejprve zpracovány do tabulky. Za každou tabulkou jsou pro větší přehlednost uvedeny grafy s daty respondentů v absolutních hodnotách a v procentech. Dále následuje komentář výsledků.

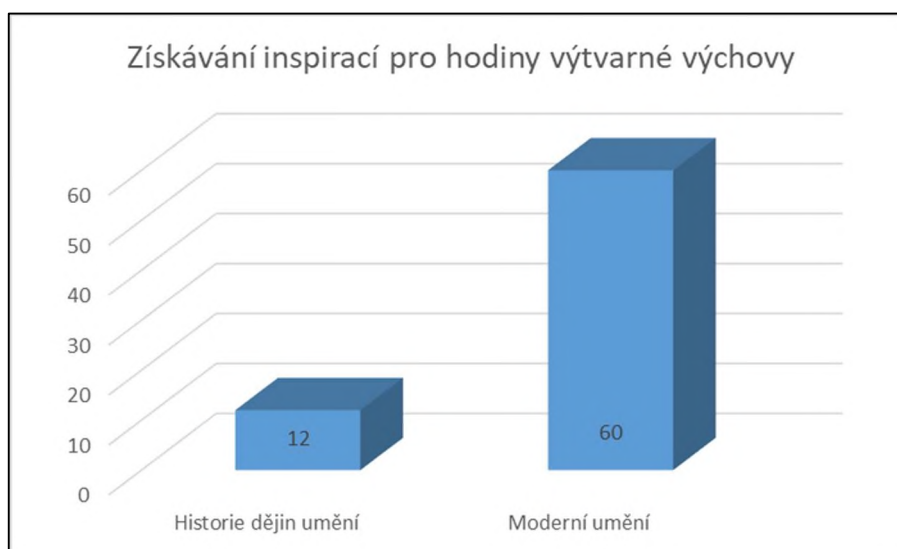
Interpretace získaných dat nemůže být zcela jednoznačná. V úvahu je třeba brát možnost zkreslení informací ze strany respondentů výzkumu, jež byli ovlivněni prostředím, situací, časovou náročností apod. Interpretace se však nicméně opírá o získaná data z dotazníkového šetření.

Otázka č. 1: Při přípravě na hodinu výtvarné výchovy preferujete spíše inspiraci v

Tabulka 1: Inspirace pro hodiny VV

	Počet respondentů	Počet procent
Historie dějin umění	12	24 %
Moderní umění	60	76 %
Počet celkem	72	100 %

Graf 1: Získávání inspirací pro hodiny výtvarné výchovy

Komentář k tabulce 1 a grafu 1:

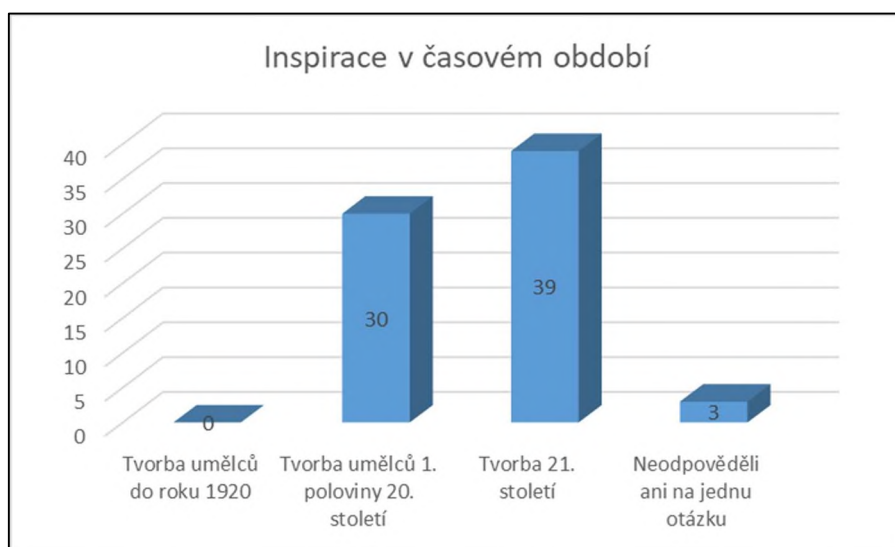
Respondenti odpovídali na otázku: „*Kde získáváte inspiraci na přípravu do hodin výtvarné výchovy?*“ Z tabulky 1 a grafů 1 a 2 lze vyčíst, že na danou otázku odpovídalo celkem 72 respondentů, z nichž 12, což je 24 %, při své přípravě na hodinu výtvarné výchovy preferuje témata z historie dějin umění. Dále je možné zkonstatovat, že 60 respondentů, tj. 76 %, preferuje při své přípravě témata z oblasti moderního umění.

Otázka č. 2: Je pro Vás inspirací v hodinách výtvarné výchovy abstraktní tvorba

Tabulka 2: Inspirace v časovém období

	Počet respondentů	Počet procent
Tvorba umělců do roku 1920	0	0,0 %
Tvorba umělců 1. poloviny 20. století	30	41,7 %
Tvorba umělců 21. století	39	54,1 %
Nevybrána ani jedna možnost	3	4,2 %
Počet celkem	72	100 %

Graf 2: Inspirace v časovém období

Komentář k tabulce 2 a grafu 2:

Otázka pro respondenty zněla: „Které časové období abstraktní tvorby vás inspiruje při přípravě na hodiny výtvarné výchovy?“

Z odpovědí vyplynulo že, tvorbou umělců do roku 1920 se neinspiruje žádný z respondentů. Tvorbou umělců 1. poloviny 20. století je inspirováno 30 respondentů, což je v procentuálním vyjádření 41,7%. Tvorba 21. století je mezi respondenty nejvíce vyhledávanou inspirací, a to 39 respondenty, v procentech je to 54,1%. Tři respondenti, tj. 4,2 %, nevybrali ani jednu z možností. Celkem odpovídalo 72 dotázaných respondentů.

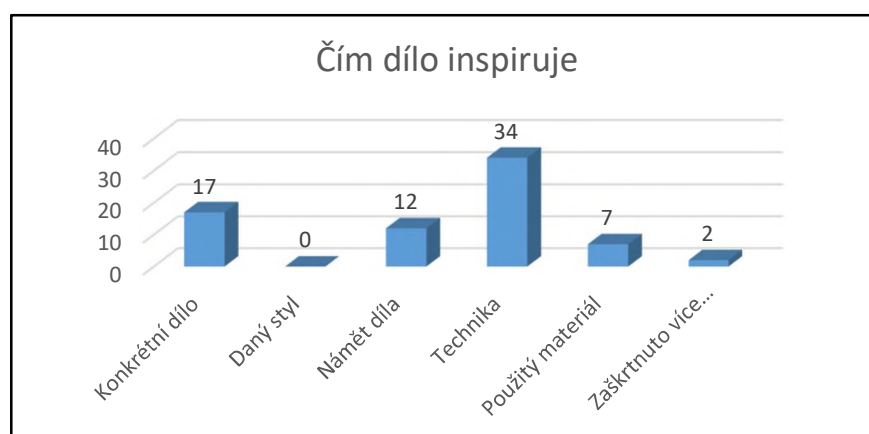
Otázka č. 3: Z čeho vycházejí Vaše výtvarné náměty nejčastěji

Tabulka 3: Čím dílo inspiruje

	Počet respondentů	Počet procent
Konkrétní dílo	17	23,6 %
Daný styl	0	0,0 %
Námět díla	12	16,7 %
Technika	34	47,2 %

Použitý materiál	7	9,7 %
Vybráno více možností	2	2,8 %
Počet celkem	72	100 %

Graf 3: Čím dílo inspiruje

Komentář k tabulce 3 a grafu 3:

Respondenti v této části měli za úkol odpovědět na otázku: „Z čeho nejčastěji vychází Vaše výtvarné náměty?“

Konkrétním dílem je inspirováno 17 respondentů, což je 23,6 %. Daným stylem tvorby se neinspiruje žádný z respondentů. Námet díla je výchozí pro 12 respondentů (16,7 %). Technika zpracování ze strany umělců inspiruje nejvíce dotázaných respondentů, a to 47,2 %, což vyjadřuje odpovědi 34 respondentů. Použitým materiálem se inspiruje pouze 7 respondentů, tj. 9,7 %. Je to zřejmě ovlivněno tím, že některé techniky se na 1. stupni neprovádí. Dva respondenti zaškrtnuli i více způsobů inspirace.

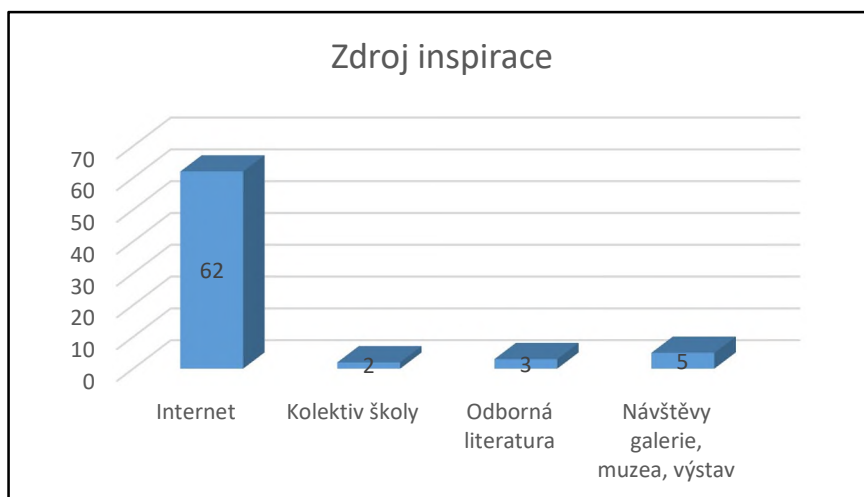
Otázka č. 4 : Pro plánování výtvarného úkolu nejraději využíváte

Tabulka 4: Zdroj inspirace

	Počet respondentů	Počet procent
Internet	62	86,1 %

Kolektiv školy	2	2,7 %
Odborná literatura	3	4,2 %
Návštěvy galerií, muzeí, výstav	5	7,0 %
Počet celkem	72	100 %

Graf 4: Zdroj inspirace

Komentář k tabulce 4 a grafu 4:

Tato část dotazníkového šetření reaguje na otázku „*Jaký zdroj z uvedených možností je pro Vás nejvíce inspirativní a proto ho velmi často využíváte při své pedagogické práci?*“

Dle odpovědí na tuto otázku lze konstatovat, že mezi nejoblíbenější, nejjednodušší a nejrychlejší inspiraci patří internetové stránky, které ve svém návodu mají nejen obrazovou přílohu, ale dost často i upozorňují učitele na možné metodické problémy. Tento zdroj si vybralo 62 respondentů, tj. 86,1 %. Překvapivě pouze dva respondenti hledají svou inspiraci u svých kolegů, ačkoliv v tomto případě by inspirace mohla být nejrychlejší a předávání metodických postupů by mohlo být velice podrobné. Tři respondenti (4,2 %) se inspiroují v odborné literatuře. Návštěvy galerií, muzeí a výstav upřednostňuje pouze 7 % respondentů, což je patrně do značné míry ovlivněno velkou vzdáleností těchto zařízení od místa bydliště v případě učitelů ze Šluknovského výběžku a též velkou vytížeností učitelů v dnešní době. Celkem odpovídalo 72 respondentů.

Otázka č. 5: Napište jméno umělce, který je Vám blízký, že z něho nejvíce čerpáte inspiraci, a proč

Tabulka 5: Inspirující autoři, které respondenti při své práci používají

Jméno umělce:	Čím je inspirací:	Počet respondentů:
Pablo Picasso	Kubistický styl - námět	6
Claude Monet	Impresionismus, technika	5
Edoard Manet	Impresionismus, technika	5
Andy Warhol	Pop – art, námět	7
Pierre Auguste Renoir	Impresionismus, barevnost	3
Victor Vasarely	Op – art, technika	9
Alfons Mucha	Moderní umění – prostředí	4
Antonín Slavíček	Impresionismus - barevnost, námět	2
Theodor Pištěk	Instalace	3
Karel Čapek	Moderní umění	4
Josef Lada	Ilustrace v knihách, prostředí, barevnost	5
Radek Pilař	Ilustrace, grafické prvky	2
Jaroslav Trnka	Zátiší, námět	2
Miloš Nesvadba	Ilustrace, komiks – barevnost, námět	5

Komentář k tabulce 5 a grafu 5:

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že respondenti mají velmi široký záběr ve své inspiraci a inspirují se jak tvorbou zahraničních umělců, tak umělců našich.

Pokud se zaměříme na to, co je pro práci inspiruje, tak je to v první řadě námět, technika a barevnost.

Nejvíce respondenty ze světových autorů oslovuje svou tvorbou Victor Vasarely a Pablo Picasso a z domácích umělců Josef Lada a Miloš Nesvadba.

3.7 Shrnutí dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření dokázalo, že 76 % dotázaných respondentů zařazuje do hodin výtvarné výchovy na 1. stupni základní školy jako svou inspiraci **moderní tvorbu**. Touto problematikou se nejvíce zabývají učitelé 5. ročníku. Je pochopitelné, že žáci tohoto ročníku již mají zvládnuté mnohé výtvarné techniky a jejich představivost je na daleko vyšší úrovni než na začátku školní docházky. Pro svou inspiraci se učitelé nejčastěji obrací k tvorbě umělců 1. poloviny 20. století a k umělcům, kteří tvoří v 21. století. Je však zajímavé, pokud měli respondenti vyjmenovat autory, kteří v tomto období tvořili, pak jmenují umělce, jejichž tvorba je nejznámější v 20 letech 20. století. Příkladem toho můžou být autoři Pablo Picasso, Pierre Auguste Renoir,...Z toho vyplývá, že mnozí učitelé **nemají jasnou představu o tom, kdy inspirující dílo vzniklo**, a proto odpověď na otázku časové tvorby odpovídali nesprávně.

Na tvorbě umělců si učitelé **nejvíce všímají námětu a techniky**. Námětu proto, že podle něj tvorbu zařadí do svého tematického plánu, a techniku zřejmě proto, že se mnohdy nezamýšlí nad nový, experimentálním zpracováním, ale pouze techniku kopírují. Toto je však na škodu, neboť nevznikají nová inspirativní díla, ale pouze jakési „*napodobeniny*“.

Pokud budeme sledovat odpovědi respondentů na otázku, kde berou inspiraci do hodin výtvarné výchovy, tak jsou to **jednoznačně internetové odkazy**. Odpověď na to, proč tomu tak je, je vcelku jasná. V dnešní počítačové době je to běžná záležitost, ale hlavně proto, že podle již zhotoveného výtvarného díla učitelé přesně vědí, jak by výtvarné dílo mělo vypadat. Na stránkách jsou rovněž docela přesně popsány metodické postupy práce. Nebezpečí tví však v tom, že mnozí učitelé si tento náhled nenechají jako inspiraci jen pro sebe, ale ukáží ho i dětem. Následkem toho je, že tím děti nevedou ke kreativnosti, fantazii a tvořivosti, ale pouze ke kopírování a napodobování.

Návštěvy galerií, muzeí a výstav upřednostňuje pro svou inspiraci jen pouze 7 % respondentů. Z toho je patrné, že tato možnost **inspirace je do značné míry ovlivněna** velkou vzdáleností bydliště učitelů zkoumaných škol zejména ve Šluknovském výběžku od těchto kulturních institucí a též velkou pracovní vyčíleností učitelů v dnešní uspěchané a hektické době.

3.8 Souhrn odpovědí na zkoumané otázky a předpoklady

Výzkumné šetření mělo za úkol získat odpověď na otázky:

O 1: *Která témata učitelé 1. stupně nejčastěji využívají ve výtvarné výchově?*

Témata, která učitelé nejvíce při plánování hodin výtvarné výchovy využívají, jsou díla autorů 1. poloviny 20. století a též 21. století. Tato díla jsou učitelům nejbližší a od těchto umělců nejvíce čerpají svou inspiraci.

O 2: *Kde učitelé získávají inspiraci pro náměty výtvarných úkolů?*

Jednoznačná odpověď většiny oslovených respondentů je, že svou inspiraci získávají na internetových stránkách. V dnešní době je na internetu velké množství různých adres, kde je možné se nechat inspirovat. Mnohdy však učitelé potlačují svým špatným přístupem tvořivost a fantazii dětí.

O 3: *Jaké výtvarné techniky nejčastěji volí?*

Učitelé nejčastěji volí techniky malby a kresby. Pouze malý počet učitelů používá netradiční postupy tvorby. Někteří učitelé vůbec ve svých hodinách tyto netradiční postupy tvorby nepoužívají. Je však zajímavé, že pokud je učitel s těmito postupy seznámen a nabídne je žákům, tak rázem dojde k oživení hodin, zlepší se tvořivost žáků, žáci pracují s větší chutí a v neposlední řadě je to vidět na konečném výsledku práce žáků. Žáci se na hodiny výtvarné výchovy těší a tento předmět neberou jen jako okrajový.

Stanovené předpoklady:

Kde učitelé nejčastěji získávají svou inspiraci, které umělce nejvíce preferují při inspiraci na hodiny výtvarné výchovy a jakou techniku nejraději používají?

Svou inspiraci učitelé nejčastěji získávají na internetových stránkách. Umělci, jež ovlivňují inspiraci učitelů, jsou buď velmi známí umělci, kteří jsou velice často zmiňováni v encyklopediích, metodikách, na školeních, ..., nebo ti, které si pamatují ze svých studií. Jen malé množství dotazovaných učitelů zná malíře Jiřího Koláře a Františka Hudečka, kteří byli v rámci této diplomové práce inspirací pro tvorbu metodických listů na hodiny výtvarné výchovy.

Z těchto uvedených předpokladů byly vyvozeny tři hlavní výsledky výzkumného šetření:

Předpoklad P 1: *Předpokládáme, že většina dotázaných učitelů používá jako zdroj inspirace pro plánování výtvarných úkolů internetové zdroje.*

Předpoklad se potvrdil, protože 86,1 % dotázaných učitelů používá jako zdroj inspirace internetové zdroje.

Předpoklad P 2: *Předpokládáme, že většina učitelů hledá inspiraci u umělců, kteří tvořili svá díla v 1. polovině 20. století.*

Předpoklad se nepotvrdil, protože 41,7 % dotázaných učitelů volí jako inspiraci umělce tvořící v 1. polovině 20. století. Většina učitelů (54,1 %) volí jako inspiraci umělce tvořící v 21. století. Tato otázka byla pro respondenty zřejmě těžká, neboť se nedokázali správně orientovat v době, kdy daná a pro ně inspirativní díla vznikala. Tato otázka byla zřejmě těžká, a proto výsledek je tudíž zkreslující a zavádějící.

Předpoklad P 3: *Předpokládáme, že většina učitelů při své tvorbě nejraději používá malířské techniky.*

Předpoklad se potvrdil, protože 47,2 % učitelů nejraději používá malířské techniky, 28,8 % ve svých hodinách používá prostorové ztvárnění tématu a 23% si techniku volí přesně podle internetových stránek, které je zaujmou.

4 Soubor navržených výtvarných úkolů

Tabulka 6: Přehled výtvarných úkolů

Název-téma	Technika	Jméno autora	Čím dílo inspiruje	Použitý materiál	Doporučená věková kategorie	Časová dotace
Síla přírodních živlů	muchláž	J. Kolář	technika, námět	tempera	5. roč.	90 min.
Duchové stromů	malba	F. Hudeček	téma	tempera	5. roč.	90 min.
Zajímavý tvor z jiné plety	prostorová tvorba	F. Hudeček	celé dílo	špejle, punčocha	5. roč.	90 min.
Mýtus zrození na Zemi	dripping, malba	F. Hudeček	námět	anilinové barvy	5. roč.	90 min.
Pohled na bakterie kolem nás pod mikroskopem	chiasmáž, grafické prvky	J. Kolář	celkový dojem díla	novinový papír	5. roč.	90 min.
Barevné spektrum pod hladinou vody	kresba, op-art	F. Hudeček	námět	barevné křídly	5. roč.	90 min.
Předměty k ranní hygieně	proláž	F. Hudeček	technika	temperové barvy	5. roč.	90 min.
Pohled do duše člověka	interkoláž	J. Kolář	námět a technika	Anilinové a potravinářské barvy	5. roč.	90 min.

Metodické soubory

Pro větší přehlednost jsou jednotlivé náměty metodických listů na výuku výtvarné výchovy zapsány do přehledné tabulky.

Každý metodický list obsahuje:

- ✓ Název výtvarného tvoření,
- ✓ téma dané vyučovací hodiny,
- ✓ doporučený ročník,
- ✓ časovou dotaci,
- ✓ výchovně vzdělávací cíl výtvarné činnosti,
- ✓ výtvarný problém,
- ✓ vztah k výtvarné kultuře a mezipředmětové vztahy a techniky použité v dané vyučovací hodině,
- ✓ motivaci a výstup z vyučovací hodiny,
- ✓ pomůcky a materiál potřebný k jednotlivým aktivitám,
- ✓ metodický postup v hodině popsáný v bodech,
- ✓ reflexi,
- ✓ metodické poznámky pro učitele.

Metodické soubory byly zvoleny tak, aby si žáci vyzkoušeli různé činnosti a výtvarné techniky a zároveň se tak pokaždé věnovali vždy jinému námětu.

4.1 Realizace metodického úkolu – Síla přírodních živlů

Vzhledem k dočasnému uzavření základních škol v ČR byl realizován se žáky pouze první úkol: „SÍLA PŘÍRODNÍCH ŽIVLŮ.“ Ostatní metodické listy byly v době kompletace diplomové práce rozpracované, a proto v obrazové příloze jsou přiloženy jen tři ukázky nedokončených výtvarných tvorba žáků bez praktické realizace.

První metodický list byl realizován v páté třídě základní školy během klasické výuky. Na výuce bylo přítomno 21 žáků. Motivační část hodiny byla zahájena vyprávěním o tom, které přírodní živly by mohly způsobit deformaci domů ve městě v době před sto lety, ale i v dnešní době, jak by to v našem městě asi mohlo po deformaci přírodními živly vypadat. Ukázala jsem žákům na interaktivní tabuli vybrané fotografie měst po zemětřesení, hurikánu, povodni, vlně tsunami, ... což jsou možné příčiny, které vedou k deformování domů v dnešní době.

Potom jsme si společně prohlédli reprodukci obrazu od Jiřího Koláře – Město po katastrofě. Zde jsme si společně povídali o změnách vzhledu domů. V čem se liší od běžných domů, co tím chtěl malíř asi říci? Co se mohlo asi stát? K tomu nám též pomohla reprodukce obrazu: „Křestní list na titulní straně knihy Ódy a variace“, kterou ilustroval Jiří Kolář. Zdůraznili jsme si společně, jak bychom mohli takové deformace dosáhnout, jakou výtvarnou technikou / mačkáním, trháním, skládáním, přeložením, vrstvením, ... /.

Poté si žáci podle naučených návyků začali samostatně připravovat pomůcky na lavice a postupně samostatně tvořit město, které bylo nějakou živelnou pohromou poškozeno. Vyhledávali v připravených časopisech vhodné domy pro svou práci. Obcházela jsem třídu, sledovala žáky, rozmlouvala s nimi o způsobu, jaký si vybrali pro své ztvárnění.

Nejvíce žáků používalo při tvorbě techniku muchláže a tu spojili s natržením vystřiženého domu. Návodnými otázkami jsem se snažila od žáků zjistit další postup zobrazení a případnou dokresbou celé práce. Při ověřování metodického listu v praxi se mi podařilo u žáků vyvolat zájem a nadšení.

4.2 Reflexe realizované hodiny

Na začátku hodiny byli žáci trochu zaraženi přítomností další vyučující, ale nervozita i stud z nich rychle opadly. Výtvarná aktivita zabrala každému žákovi různý čas. Někteří byli hotoví dříve, jiní práci sotva stihli v určené době.

Motivací bylo tvoření nového fantazijního města. Nejvíce potíží měli žáci s výběrem různě velkých domů a také se zpočátku obávali techniky muchláže. Přišlo jim neobvyklé, dávat zmačkané obrázky na svůj výtvar. Brzy ale pochopili, že právě tato technika velice dobře vystihuje to živelné poničení. Příště by bylo vhodnější žákům hned na počátku hodiny, třeba při motivaci, ukázat třeba jen na kousku obyčejného papíru, jak pomocí muchláže, vrstvením a deformací vytvořit stavby. Ale po této mé individuální doplňující informaci pochopili a začali samostatně pracovat.

Ke konci hodiny proběhlo společné hodnocení. Žáci byli upozorněni, že výjimečně budou pracovat dvě vyučovací hodiny bez přestávky, ale že kdykoliv budou cítit potřebu, tak si mohou vzít pití a svačinu a odejdou dozadu třídy se najíst.

Protože práce byla dosti náročná jak na úklid pomůcek po práci, tak hodnocení. Z časových důvodů bylo nutné ho zkrátit. Uskutečnili jsme ho prohlídkou jednotlivých dětských prací položených na koberci. Ke každé práci jsme se snažili říci pár slov hodnocení a vždy jsme také chtěli slyšet slova autora díla: „*co vlastně ztvárňoval, co se mu povedlo a co by příště udělal jinak, a třeba i lépe.*“

Po metodické stránce bych ještě připomenula, že by bylo možné před touto prací v rámci třeba pracovní výchovy - procvičování si techniky stříhání, si předem připravit větší množství vystříhaných domů. Pak bychom zkrátili přípravnou část a zbylo by víc času na vlastní tvorbu.

Celkově hodnotím tyto dvě hodiny výtvarné výchovy pozitivně. Kladně hodnotím spolupráci s učitelkou a jejich pracovní kázeň. Aktivita byla sice časově náročná na přípravu, ale úspěch žáků a jejich zaujetí za to stály.

4.3 Výtvarný úkol: Síla přírodních živlů

Téma/námět:	SÍLA PŘÍRODNÍCH ŽIVLŮ
Časová dotace:	90 minut
Doporučený ročník:	5. ročník
Výchovně vzdělávací cíl:	vytvoření iluze města postiženého přírodními živly
Výtvarný problém:	vyhledat, vystříhnout, vytrhat, utržením zdeformovat, zmačkat, přeložit, vrstvit,.. obrázky domů a vytvořit kompozici, která bude vytvářet iluzi pohybu, zachytit změnu tvaru domů díky přírodním živlům
Vztah k výtvarné kultuře a mezipředmětové vztahy:	Výtvarná výchova- muchláž, koláž, vlastivěda – stavitelství a architektura, živelné pohromy
Technika:	muchláž
Pomůcky pro žáky:	obrázky domů z časopisů a novin, lepidlo, nůžky, podložka na stůl, hadřík, čtvrtka formátu A3
Pomůcky pro učitele:	na interaktivní tabuli prezentovat ukázkou z tvorby Jiřího Koláře - Město po katastrofě, obrázky domů, obrazy přírodních živlů
Motivace:	 Obrázek 3: Jiří Kolář – Město po katastrofě

	 <i>Obrázek 4: Jiří Kolář - Křestní list / Ódy a variace / Limb a jiné básně / Sedm kantát / Dny v roce / Roky v dnech</i> ○ rozhovor o tom, které přírodní živly by mohly způsobit deformaci domů ve městě
Postup:	○ příprava pomůcek na lavici žáků, ○ hledání vhodných domů pro vytvoření města – vytržení, vystřížení, ○ deformace – mačkání, překládání, skládání, prostřihání, ..., ○ vytvoření kompozice na ploše čtvrtky a její nalepení, ○ úklid pomůcek, ○ položit vytvořená dětská díla do řady na zem, ke každému přiložit název díla napsaný na kartičce.
Hodnocení:	porovnat dětská díla
Reflexe:	Návodné otázky: - o Jakou techniku jsi při své práci použil/a? - o Jaký máš dojem ze své práce? - o Které jiné dílo spolužáka/ačky se ti líbí a proč? - o Co bys příště udělal/a jinak a proč?

4.4 Výtvarný úkol: Duchové stromů

Téma/námět:	DUCHOVÉ STROMŮ
Časová dotace:	90 minut
Doporučený ročník:	5. ročník
Výchovně vzdělávací cíl:	zachycení tajemné atmosféry lesa v noci
Výtvarný problém:	naučit žáky překrývat temperové barvy na ploše, otiskování materiálů a předmětů, nanášení struktury stromů pomocí plastové destičky
Vztah k výtvarné kultuře a mezipředmětové vztahy:	Výtvarná výchova – malba, práce s temperovými barvami, otiskování předmětů, literární výchova – četba pohádky o vílách
Technika:	malba
Pomůcky pro žáky:	izolepa, čtvrtka formátu A3, podložka, kelímek na vodu, malířská paleta, temperové barvy, hadřík, štětce
Pomůcky pro učitele:	obrázky různého pohledu na březový háj, reprodukce obrazu Hudeček František (1909 - 1990) Kmeny, pohádky O vílách – Linda Perina, hudba - Beautiful Relaxing Music - Peaceful Piano Music & Guitar Music by Soothing Do několika kelímků připravená zlatá a žlutá barva na otisky předmětů, předměty k otiskům – kosmetické vatové tyčinky, síťka na ovoce, okraje papírových ubrousků pod dorty, kousky záclon, železné matičky různých velikostí, ...
Motivace:	- o navázání na četbu v literární výchově – O vílách, - o připomenutí kde víly žijí, jak se ladně pohybují, ... - o obraz Hudeček František Kmeny – co obraz žákům napovídá – že i v lese je život, mění se jeho atmosféra během celého dne, nejtajemnější je v noci, stromy mají různou šířku kmenů (stromy v popředí širší, v pozadí užší),

- během práce inspirovat žáky velmi tichou hudbou.

Obrázek 5: Hudeček František (1909-1990) *Kmeny*

Obrázek 7: Vlastní foto: *Břízy*

Postup:

- příprava pracovního místa,
- nalepení pásky představující stromy, stromy různě rozmístit, dobře přitlačit k ploše, aby pod pásku nevnikla barva,
- vrstvení temperových barev v temných odstínech noci různými směry, nechat zaschnout,
- vytvořit otisky předložených předmětů žlutou a zlatou barvou, nechat zaschnout,
- sejmut opatrně pásku, namočit do černé barvy staré kreditní karty a vytvářet strukturu bříz,
- úklid svého pracovního místa,

	○ do prostoru třídy umístit hotová díla.
Hodnocení:	Formou rozhovoru, při kterém každý hovoří o svém díle – co chtěl svým dílem vyjádřit, jak se mu pracovalo, když zněla hudba.
Reflexe:	Návodné otázky: ○ Co bys na svém díle příště vytvořil/a jinak? ○ Co se ti na práci nepovedlo a proč?
Metodické poznámky:	○ Před samotnou prací na hodině VV je nutné žáky při hodině literární výchovy seznámit s knihou, pohovořit si o postavě víl, atmosféře lesa ráno, v poledne a zejména se zaměřit na náladu a barevnost lesa v noci. ○ Je třeba dávat pozor při lepení pásek, aby nebyly hodně blízko u sebe a všechny pouze jedním směrem. Vhodné je použít i několik různých šířek pásky a vyvarovat se páskám velmi úzkým nebo příliš širokým. ○ Pásky musí dobře přiléhat k ploše. Musí se zdůraznit opatrnost při strhávání pásky a důkladné zaschnutí temperových barev.

4.5 Výtvarný úkol: Zajímavý tvor z jiné planety

Téma/námět:	ZAJÍMAVÝ TVOR Z JINÉ PLANETY
Časová dotace:	90 minut
Doporučený ročník:	5. ročník
Výchovně vzdělávací cíl:	vytvoření prostorového díla pomocí špejlí a punčoch, upevňování jemné motoriky
Výtvarný problém:	spojování jednotlivých špejlí pomocí provázku, upevnění punčochy nití, a vytvoření tak prostorového díla dle vlastní fantazie a představivosti
Vztah k výtvarné kultuře:	výtvarná výchova – prostorová tvorba
Technika:	objektová tvorba, konstruování
Pomůcky pro žáky:	špejle, punčochové kalhoty, nitě, nůžky, lepidlo Herkules
Pomůcky pro učitele:	reprodukce obrazu Františka Hudečka – Voják 2
Motivace:	<i>Obrázek 8: František Hudeček – Voják 2</i> <i>Obrázek 9: Wikipedie – Galaxie</i>

Postup:	○ příprava pracovního místa, příprava pomůcek, ○ zdůraznit bezpečnost při práci, vytvoření dvojic pro tvorbu, ○ rozlámání špejlí na různě dlouhé části a jejich pokládání na sebe, spojování nití – obmotávání do kříže, dobře utáhnout vytvořený uzel a potření spoje nití lepidlem Herkules, ○ po vytvoření díla ze špejlí opatrně přes něj přetáhnout punčochu, ○ pro upevnění punčochy použít nitě, ○ na předem připravenou kartičku napsat název díla a jména autorů, její připevnění na dílo, ○ na některý konec díla upevnit delší provázek pro zavěšení do prostoru, ○ úklid pracovního místa, ○ zavěšení díla na předem připravenou tyč.																								
Hodnocení:	Formou „vycházky do třídní galerie“ si žáci prohlédnou jednotlivá díla a vyplní připravenou tabulku k hodnocení. <table><tr><th>Název díla</th><th>Co mě na díle zaujalo?</th><th>Bodové ohodnocení 1- 3 body /3=nejvíce/</th></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr></table>	Název díla	Co mě na díle zaujalo?	Bodové ohodnocení 1- 3 body /3=nejvíce/																					
Název díla	Co mě na díle zaujalo?	Bodové ohodnocení 1- 3 body /3=nejvíce/																							

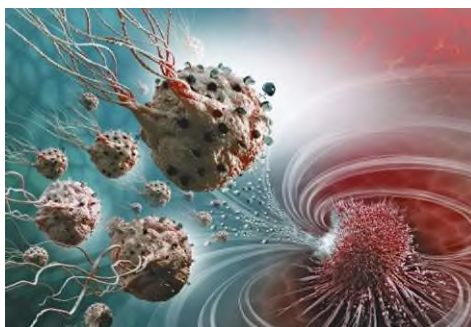
	Vyhlášení výtvarného díla v galerii, které mělo u žáků největší úspěch – hledání synonym, která dílo charakterizují, popisují.
Reflexe:	pomocí formálního hodnocení – semaforu smajlíků, ohodnotit svou vlastní práci: Nepovedla se mi. Práce se mi povedla. Příště se budu snažit více.
Metodické poznámky:	○ Nutné opravdu dostatečně zdůraznit bezpečnost a hlavně kázeň při práci. Je to rušná hodina, ale výsledky stojí za to. ○ Předem na větších tyčkách ukázat obtáčení nitě do kříže, mnozí nevěděli a pak bylo náročné jim to vysvětlovat jednotlivě.

4.6 Výtvarný úkol: Pohled na bakterie kolem nás

Téma/námět:	Pohled na bakterie kolem nás
Časová dotace:	90 minut
Doporučený ročník:	5. ročník
Výchovně vzdělávací cíl:	výtvarně zpracovat vlastní představu světa plného bakterií
Výtvarný problém:	vyhledat, vystříhnout nebo vytrhat v denním tisku různé typy a velikosti písma, to samé provést z libovolného barevného papíru, na čtvrtce vytvořit koláž z písmen, nalepit je a dokreslit tuší a špejlí detaily
Vztah k výtvarné kultuře a mezipředmětové vztahy:	rozpoznávání grafiky písma, uvědomit si přítomnost bakterií v běžném životě – jejich tvar, barvu, ...
Technika:	chiasmáž, koláž, grafické prvky
Pomůcky pro žáky:	podložka na lavici, časopisy a denní tisk, nůžky, tuhé lepidlo, tuš, fixy
Pomůcky pro učitele:	reprodukce obrazu Jiřího Koláře Jedna tvář minulosti, špejle
Motivace:	 <i>Obrázek 10: Jiří Kolář - Jedna tvář minulosti</i>

Obrázek 11: Bakterie v těle, ilustrační foto

Obrázek 12: Felfoul O., Nat. Nanotechnol., DOI:10.1038/NNANO.2016.137

- Výtvarné dílo může být ztvárněno i pomocí písma (Jiří Kolář: Jedna tvář minulosti).
- Připomenutí poznatků z prvouky o bakteriích – zda jsou vždy a všude kolem nás, čím je možné bakterie pozorovat, jejich rozmanité tvary, barevnost, detaily, ...

Postup:

- příprava pracovního místa,
- vyhledání, vystřížení nebo vytržení útržků z novin nebo časopisů – upozornit žáky, že noviny a časopisy se liší kvalitou papíru a barevností textu a obrázků,
- sestavit kompozici na ploše a nalepit ji,
- dokreslení detailů bakterií tuší a špejlemi.

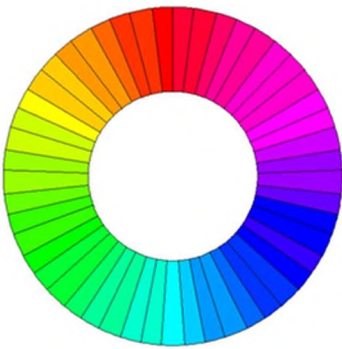
Hodnocení:

diskuse o způsobu postupu při práci, zdůvodnění celkové barevnosti práce

Reflexe:	použití formativního hodnocení – rozmístění se do rohů třídy: ○ 1. roh: žáci, kteří ze své práce mají dobrý pocit – proč? ○ 2. roh: žáci, kteří by na své práci něco změnili - co přesně? ○ 3. roh: žáci, kteří nejsou se svou prací spokojeni – proč, co bych udělal/al příště lépe?
Metodické poznámky:	○ Je vhodné místo ukazování jednotlivých obrázků bakterií připravit si kratičkou prezentaci na interaktivní tabuli (5 slajdů) a hned v krátkosti upozornit na detaily při grafickém zdobení. Tento postup je rychlejší a i žáci v posledních lavicích vše dobře vidí.

4.7 Výtvarný úkol: Barevné spektrum pod hladinou moře

Téma/námět:	BAREVNÉ SPEKTRUM POD HLADINOU VODY
Časová dotace:	90 minut
Doporučený ročník:	5. ročník
Výchovně vzdělávací cíl:	výtvarně vyjádřit barevnou atmosféru pod hladinou vody
Výtvarný problém:	plochu čtvrtky rozdělit na různé části, různými barvami vybarvit jednotlivé díly a tím vystihnout atmosféru pod hladinou vody, pomocí proužků papíru naznačit pohyb hladiny vody
Vztah k výtvarné kultuře:	použít znalosti o barevné škále a různé odstíny jedné barvy
Technika:	kresba barevnými křídami
Pomůcky pro žáky:	podložka, hadřík, barevné křídly, tekuté lepidlo, nůžky, čtvrtka A3, A4
Pomůcky pro učitele:	 <i>Obrázek 13: Fototapeta: Jasně přechody barev. podmořské a mořské vzory, duhové barvy.</i> <i>Obrázek 14: Hudeček František - Siločáry (Hommage a Alois Senefelder I)</i>

	 <i>Obrázek 15: Barevný kruh Oswald, princip konstrukce a použití</i>
Motivace:	○ kratičká ukázka z knihy „Malované počasí“ od O. Sekory, ○ ilustrační vytvoření rybníka s umístěním živočichů, loďek, ... (obrázky na interaktivní tabuli), ○ krátká ukázka „Jak zpívá voda?“ zvuky popsat slovesy (voda kape, bublá, ševlí, šumí, teče, ...).
Hodnocení:	učitel společně se žáky provádí korekturu, žáci hodnotí vzájemně své práce, probíhá diskuze nad jednotlivými díly.
Reflexe:	pomocí formativního hodnocení – žáci si rozmyslí, zda dobře zpracovali zadaný úkol, zda se jim práce celkově povedla, nebo zda by příště udělali něco jinak. Na pokyn učitele/ky vyjádří své hodnocení pohybem: <i>povedlo se</i> – stoj, <i>ještě se musím v něčem zlepšit</i> – dřep, <i>z práce nemám dobrý pocit</i> – sed sedmozkřížný
Metodické poznámky:	○ na závěr hodiny jsme si všichni s radostí zopakovali píseň z hudební výchovy Vodník (hudba Angelo Michajlov, slova Pavel Kopta).

4.8 Výtvarný úkol: Předměty k ranní hygieně

Téma/námět:	PŘEDMĚTY K RANNÍ HYGIENĚ
Časová dotace:	90 minut – dvě vyučovací hodiny
Doporučený ročník:	5. ročník
Výchovně vzdělávací cíl:	ztvárnit předměty pro ranní hygienu a vytvořit proláž
Výtvarný problém:	na jednu čtvrtku namalovat předměty denní hygieny a na druhé čtvrtce pomocí kartonu a temperové barvy vytvořit plochu, kterou použijí k proláži při nalepení na pruh kartonu
Vztah k výtvarné kultuře a mezipředmětové vztahy:	prvouka – předměty denní hygieny, práce s temperovými barvami a netradičním materiálem
Technika:	proláž
Pomůcky pro žáky:	podložka na lavici, temperové barvy, 2 čtvrtky A4, štětce, kelímek na vodu, hadřík, malířská paleta, nůžky, pás papírového kartonu
Pomůcky pro učitele:	reprodukce obrazu proláž Františka Hudečka: <i>Obrázek 16: Vzpomínka na Samarkand</i>
Motivace:	reprodukce obrazu Františka Hudečka Vzpomínka na Samarkand

Postup:	○ příprava pracovního místa a pomůcek pro práci, ○ na barevnou čtvrtku namalují předměty ranní hygieny a vybarvit je a nechat zaschnout, ○ na bílou čtvrtku nanést pomocí malé kartičky kartonu temperovou barvu různými směry a v různých vrstvách, nechat zaschnout, ○ barevnou čtvrtku svisle rozdělit na proužky o šířce 2 centimetry, očíslovat je, ○ totéž provést se čtvrtkou, kde jsou namalované předměty denní hygieny, rovněž je očíslovat, ○ na karton papíru postupně nalepit tuhým lepidlem vždy proužek s číslem 1 z barevné čtvrtky a pak proužek ze čtvrtky denní hygieny s číslem 1, pokračovat s proužky s číslem 2, 3, ..., ○ dbát na to, aby dolní okraj proužku byl vždy vodorovný s dolním okrajem kartonu ○ úklid pomůcek.
Hodnocení:	porovnávání zhotovených výtvorů mezi žáky, říci nahlas svůj osobní názor při vzájemném porovnávání, diskuze.
Reflexe:	žák si vybere jedno dílo svého spolužáka, které se mu líbí, porovná ho se svým dílem. Slovně vyjádří klady a zápory.
Metodické poznámky:	důrazně upozornit, že je nutné skládat proužky podle návodu 1 – 1, 2 – 2, V opačném případě nebude výsledný efekt díla srozumitelný a poznatelný.

4.9 Výtvarný úkol: Pohled do duše člověka

Téma/námět:	POHLED DO DUŠE ČLOVĚKA
Časová dotace:	90 minut – dvě vyučovací hodiny
Doporučený ročník:	5. ročník
Výchovně vzdělávací cíl:	Zachytit pocity člověka v různém citovém rozpoložení
Výtvarný problém:	Vytvořit pomocí baterky stín spolužáka na čtvrtce, vystříhnout a nalepit na čtvrtku se zapuštěnými potravinářskými barvami, anilinovými barvami vystihnout citové rozpoložení, dokresba pomocí tuše
Vztah k výtvarné kultuře a mezipředmětové vztahy:	Hudební výchova – Lašské tance, L. Janáček – různé citové rozpoložení, dramatická výchova – změny nálad, Smutný klaun
Technika:	interkoláž
Pomůcky pro žáky:	podložka na lavici, temperové barvy, 2 čtvrtky A4, štětce, kelímek na vodu, nůžky, pás papírového kartonu
Pomůcky pro učitele:	reprodukce obrazu Jiřího Koláře: <i>Obrázek 17: Jiří Kolář, P. F. 89 (1988), interkoláž</i>

	<i>Obrázek 18: Účinky barev na lidskou psychiku</i> <i>Obrázek 19: Účinky barev na lidskou psychiku</i>
Motivace:	○ reprodukce obrazu Jiřího Koláře P. F. 89 (1988) ○ Lašské tance, L. Janáček – různé citové rozpoložení ○ Připomenutí dramatizace – Smutný klaun
Postup:	○ příprava pracovního místa a pomůcek pro práci, na rozvřenou školní tabuli lepicí páskou připevnit čistou čtvrtku A3, na židli posadit svého kamaráda, nasvítit ho baterkou a obkreslit obrys jeho siluety, ○ mezi tím, co dvě dvojice žáků budou pracovat u tabule, ostatní si v lavicích připraví podkladovou čtvrtku A2 ○ celou čtvrtku si natrou mokrou houbičkou a menšími houbičkami nanесou dle vlastní tvorby potravinářskou barvu a vytvoří tak pozadí díla ○ připomenutí barevné škály k vyjádření pocitů – radost, smích,, a tomu odpovídající barvy

	○ vystřížení předkreslené siluety spolužáka a nalepení na suchý poklad z potravinářských barev ○ upozornit, že v žádném případě nebudeme znázorňovat detaily obličeje podle skutečnosti / nos, oči, ústa/ ○ siluetu spolužáka pomocí pravítka nebo kružítko rozdělit na menší části a ty postupně také v tónu nálad vybarvit anilinovými barvami ○ po zaschnutí dozdobit grafickými prvky pomocí tuše a špejle ○ úklid pomůcek.
Hodnocení:	Porovnávání zhotovených výtvarů mezi žáky, žáci hádají mezi sebou, jakou náladu měl autor při tvoření díla, na co asi myslel, co obrazem chtěl říci, diskuze mezi žáky.
Reflexe:	Žák si vybere jedno dílo svého spolužáka, které se mu líbí, porovná ho se svým dílem. Slovně vyjádří klady a zápory.
Metodické poznámky:	○ Před hodinou výtvarné výchovy je potřeba důkladně v hodině dramatické výchovy důkladně připomenout a zažít, že jevy kolem nás můžeme vnímat i pomocí barev – Hra na smutného klauna ○ Při obkreslování siluety u tabule se nám osvědčila spolupráce ve trojicích – jeden sedí na židli, druhý svítí baterkou a třetí obkresluje, poté se žáci vystřídají ○ Vybarvování anilinovými barvami předpokládá předchozí znalost o teplých a studených odstínech barev

5 Závěr

V diplomové práci jsem se snažila analyzovat, způsoby a podmínky, které učitelé na prvním stupni základní školy využívají jako inspiraci pro náplň svých hodin výtvarné výchovy.

Dnešní doba předkládá žákům spoustu technických vymožeností, počítačů, mobilních telefonů a elektronických hraček. Dominuje tak spíše konzumní styl života. Proto učitelé mají nelehký úkol, jak v hodinách výtvarné výchovy zaujmout své žáky. K tomu jim slouží v nemalé míře i vhodný výběr námětu a techniky. K dětské tvorbě je však velmi důležité přistupovat s velkým taktem, abychom upoutali pozornost žáků, ale zároveň je svými náměty a technikami nesvazovali při jejich tvůrčí činnosti.

Z dotazníkového šetření této práce vyplynulo, že většina učitelů se při své inspiraci zaměřuje jen na známé umělce / Pablo Picasso, Claude Monet, Victor Vasarely, Josef Lada, Miloš Nesvadba, ... /. Proto mým cílem této práce je představit učitelům též tvorbu domácích, méně známých českých autorů Františka Hudečka a Jiřího Koláře, kteří ve své bohaté tvorbě nabízejí mnoho podnětné inspirace, které lze výborně kreativně využít v hodinách výtvarné výchovy na 1. stupni základní školy. Na příkladech jejich tvorby vznikly i tyto inspirativní metodické listy.

Svou pozornost při tvorbě metodických listů jsem zaměřila na žáky 5. ročníku základní školy.

Vzhledem k situaci, která je během vzniku této diplomové práce, nebylo možné všechny metodické listy ověřit v praxi. Proto v obrazové příloze jsou přiloženy jen fotografie dvou zrealizovaných metodických listů a pouze jedna reflexe ověřeného úkolu v praxi. Při ověřování metodického listu v praxi se mi podařilo u žáků vyvolat zájem a nadšení. V tvorbě dalších metodických listů jsem se snažila o důkladné promýšlení metodiky zpracování námětu.

Věřím, že tato diplomová práce bude přínosem pro učitele, kteří metodické listy použijí ve svých hodinách a zároveň se do budoucna zamyslí se nad větší kreativitou žáků ve svých hodinách výtvarné výchovy při předkládání svých vlastních výtvarných nám

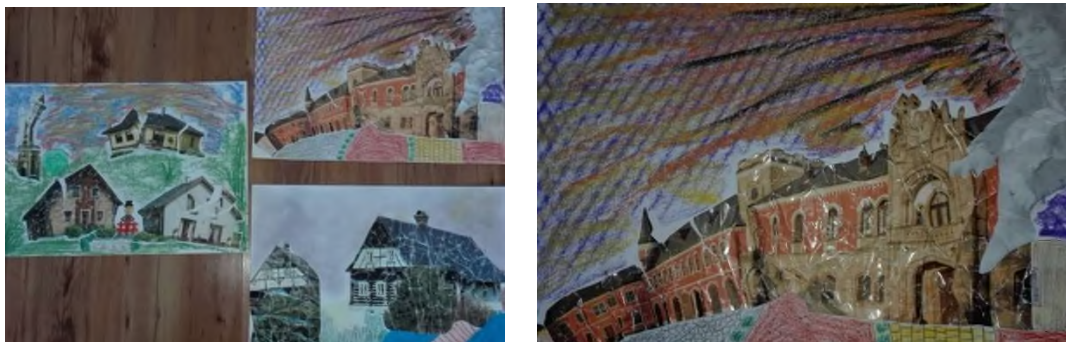
6 Přílohy

6.1 Fotodokumentace

Obrázek 20: Výtvarný úkol: „Síla přírodních živlů“

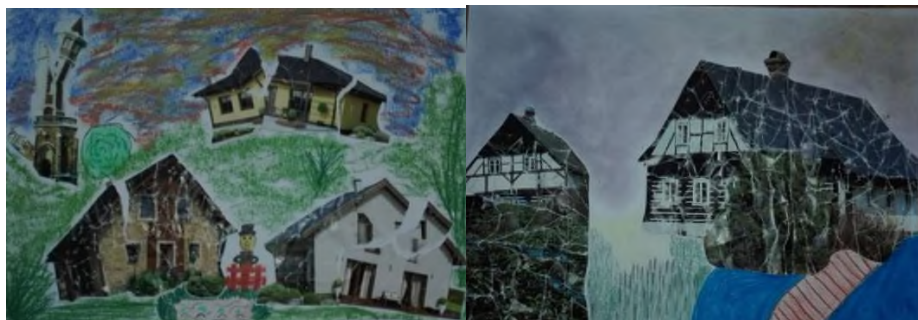
Autor díla: chlapec, Síla přírodních živlů, 2020, muchláž, A3

Obrázek 21, 22: Výtvarný úkol: „Síla přírodních živlů“

Obrázek 21 je pohled na tři díla umístěné na zemi při závěrečném hodnocení žáků

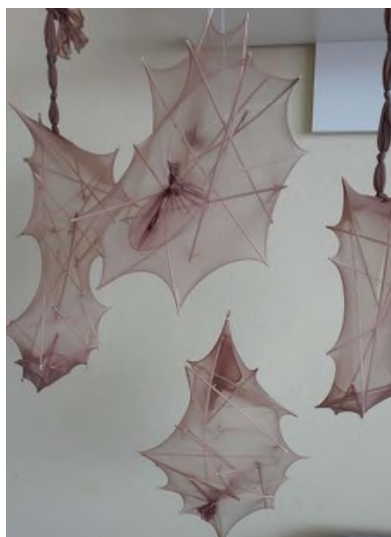
Obrázek 22: autor díla: dívka, Síla přírodních živlů, 2020, muchláž, A3

Obrázek 23, 24: Výtvarný úkol: „Síla přírodních živlů“

Obrázek 23: autor díla: dívka, Síla přírodních živlů, 2020, muchláž, A3.

Obrázek 24: autor díla: dívka, Síla přírodních živlů, 2020, muchláž, A3

Obrázek 25: Výtvarný úkol: „Zajímavý tvor z jiné planety“

Autor díla: chlapec, Zajímavý tvor z jiné planety, 2020, objektová tvorba, konstruování, 40 x 20 cm

Obrázek 26: Výtvarný úkol: Zajímavý tvor z jiné planety

Autor díla: chlapec a dívka, Zajímavý tvor z jiné planety, 2020, objektová tvorba, konstruování, 50 x 20 cm, 45 x 35 cm

6.2 Dotazník k šetření

Dotazníkové šetření

Dobrý den,

věnujte prosím několik minut svého času na vyplnění následujícího dotazníku, který je zaměřen na výtvarnou výchovu na 1. stupni základní školy. Všechny údaje slouží jen k zmapování, kde učitelé výtvarné výchovy berou inspiraci pro svou výuku výtvarné výchovy.

Zaškrtněte prosím vždy jednu z daných možností.

Děkuji za Váš čas. studentka 5. ročníku NŠD/KS TUL Liberec

1) **Při přípravě na hodinu výtvarné výchovy preferujete spíše inspiraci v:**

- ☐ historii dějin umění
- ☐ moderním umění

2) **Je pro Vás inspirací v hodinách výtvarné výchovy abstraktní tvorba:**

- ☐ výtvarných umělců, kteří tvořili do roku 1920
- ☐ výtvarná tvorba 1. poloviny 20. století
- ☐ současná tvorba 21. století

3) **Z čeho vycházejí Vaše výtvarné náměty nejčastěji:**

- ☐ z konkrétního díla
- ☐ daného stylu
- ☐ námětu díla
- ☐ techniky
- ☐ použitého materiálu

4) **Pro plánování výtvarného úkolu nejraději využíváte:**

- o internet
- o Spolupráci v kolektivu ZŠ
- o Odborné publikace
- o Návštěvy výstav, galerií, muzea

5) **Napište jméno umělce, který je Vám blízký, a tak často z něj čerpáte inspiraci, a proč:**

.....

.....

.....

.....

6.3 Použitá literatura:

ČERNÁ, M. *Dějiny výtvarného umění*. 2. vyd. Praha: IDEA servis, 1999. ISBN 80-85970-26-0.

KURIC, J., 2007, *Vývojová psychologie II*.

Brno: Institut mezioborových studií Brno,

LANGMEIER, J., 1983, *Vývojová psychologie pro dětské lékaře*. Praha : Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 89 s.

LANGMEIER, J. a Dana KREJČÍŘOVÁ., *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, Psyché Grada, 1998 ISBN 80-7169-195-x.

MALÝ, Zbyšek a Alena MALÁ, 2010 ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2010*. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, Prameny a dokumenty (Výtvarné centrum Chagall), 341s ISBN 80-86171-03-5.

MALÝ, Zbyšek a Alena MALÁ, 2010, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2010*. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, Prameny a dokumenty (Výtvarné centrum Chagall). ISBN 80-86171-05-1.

MLČÁK, Z., 1999, *Výbraná témata z psychologie pro učitele: (psychologie školní zátěže - psychologie třídy - psychologie rodiny)*. Ostrava: Repronis, 114s ISBN 80-86122-49-2.

MRÁZ, Bohumír, 2002, *Dějiny výtvarné kultury 4*. Praha: Idea servis, 131s ISBN 80-85970-32-5.

MATĚJČEK, Z., 2005, *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 445s. ISBN 80-246-1056-6.

PECHOVÁ, Z., 2017, *Jak chápat moderní a současné umění a proč?*. Liberec: Univerzita třetího věku

ROESELOVÁ, V., 2003. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Pedagogická fakulta UK, ISBN 80-7290-121-4.

SLAVÍK, J., 1997, *Od výrazu k dialogu ve výchově*. Praha: Karolinum, ISBN 80-71-84437-3 .

SLAVÍKOVÁ, V., SLAVÍK J. a ELIÁŠOVÁ S., *Dívej se, tvoř a povídej! : Artefietika pro předškoláky a mladší školáky*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-322-2.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍTKOVÁ, J., *Základy vývojové psychologie pro učitele primárního vzdělávání*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2008 52s. ISBN 978-80-7368-011-4

ŠKALOUDOVÁ, L.; VALEŠOVÁ, H. *Úvod do didaktiky kresby a grafiky I.: Kresba pro I. ročník*. 1. vyd. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN 80-7083-778-0.

ŠTURMA, J., VÁGNEROVÁ, M., *Kresba postavy: Modifikace testu F. Goodenoughové*. Bratislava ,1982 Psychodiagnostické a didaktické testy, n. p.,.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007 ISBN 978-80-7367-313-0

TRPIŠOVSKÁ, D., 1998, *Vývojová psychologie pro studenty učitelství*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, ISBN 80-7044-207-7.

VÁGNEROVÁ, M., 2017, *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*. Praha: Raabe, Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-333-9.

6.4 Webové odkazy

ADLER, *Prostorový efekt – jak barvy vizuálně tvarují místnosti*, [online] Dostupné: <https://www.adler-colorshop.com/cz/tipy/prostorovy-efekt-jak-barvy-vizualne-tvaruji-mistnosti> [cit.12.4.2020]

<<https://www.galerie-dolmen.cz/autor/hudecek-frantisek>> [cit.13.1.2020]

<<http://barunkka90.blog.cz/1305/vodnik>> [cit.21.1.2020]

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Výtvarné_umění> [cit. 12.12.2019]

BALEKA, J., *Výtvarné umění – výkladová slovník*, [online] Dostupné:

FRYDLOVÁ, V., *Koláž, proláž, roláž, muchláž, chiasmáž, korespondáž*, [online], Dostupné: <<http://artikl.org/vizualni/kolaz-prolaz-rolaz-muchlaz-chiasmaz-korespondaz>> [cit.19.3.2020]

HUDEČEK, F., *Vernisáž výstavy kreseb: Zrcadlo představ*, [online] Dostupné:

<<http://martinfryc.eu/vystavy/vernisaz-vystavy-kreseb-a-obrazu-frantiska-hudecka-zrcadlo-predstav>> [cit. 3.3.2020]

HUDEČEK, F., *Kmeny*, [online] Dostupné:

HUDEČEK, F., *Voják 2*, [online] Dostupné: <<https://www.galerie-dolmen.cz/autor/hudecek-frantisek>> [cit. 20.3.2020]

HUDEČEK, F., *Siločáry*, [online] Dostupné: <<https://www.google.com/imgres?imgurl=http%3A%2F%2Fwww.artbohemia.cz%2F22929%2Fsilocary-hommage-alois-senefelder-i.jpg&imgrefurl=http%3A%2F%2F>> [cit. 7.3.2020]

KOLÁŘ, J., *Jedna tvář minulosti*, [online] Dostupné: <<https://www.artmap.cz/jiri-kolar-1914-2002-ostatky-raje-1/>> [cit.5.4.2020]

KOLÁŘ, J., *Křestný list*, [online] Dostupné:<<https://www.goodreads.com/book/show/3235018-k-estn-list-dy-a-variace-limb-a-jin-b-sn-sedm-kant-t-dny-v-r>> [cit.1.3.2020]

KUKLÍK, K. *Portrét Františka Hudečka*, , [online] Dostupné:<https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Karel_Kukl%C3%ADk,_portr%C3%A9t_Franti%C5%A1ka_Hude%C4%8Dka,60._1%C3%A9ta.jpg> [cit. 20.3.2020]

MŠMT, *Vliv barev, investice do rozvoje vzdělávání* [online] Dostupné: https://www.spszengrova.cz/texty/texty/PRV/PRV_vliv_barev_VEC.pdf [cit.10.4.2020]

OBR: *Bakterie v těle*, [online] Dostupné: <https://img.ihned.cz/attachmentment.php/860/44136860/suB3VCIE-HxMU2Fq1f6PjGeQDKT9O0WJ/EK04_59_zdravi_bakterie_sh.jpg> [cit. 17.3.2020]

OBR: *Fototapeta*, [online], Dostupné: <<https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fmyloviev.cz%2Ffototapeta-jasne-prechody-barev-podmorske-a-morske-vzory-duhove-barvy-c-5E01A14&psig=AOvVaw19MnX1sDkSQ09bxmNj-Kri4&ust=1585127511156000&source=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRxqFwoTCMCd8KzisugCFQAAAAAdAAAAABAG>> [cit. 13.3.2020]

OBR.: *Barevný kruh Oswald*, [online] Dostupné: <<https://remontantenn.ru/wp-content/uploads/2019/4039806-721x331.jpg>> [cit. 6.3.2020]

ŘEZÁČOVÁ, B., *Nápady pro učitele* [online] Dostupné:

SHAKESPEARE, W. , *Sbírka citátů* [online] Dostupné: <https://citaty.net/citaty-o-krase/?page=3> [cit.13.1.2020]